

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ

Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών

Επιθεώρηση

ΤΕΥΧΟΣ 3^ο 2025 ► ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΟΦΩΣΦΟΡΙΚΩΝ ΝΕΥΡΟΤΟΞΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ:

από τα φαρμακευτικά εργαστήρια στα εργοστάσια χημικού πολέμου

Η ΒΡΕΤΑΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟ (Α΄ ΜΕΡΟΣ)

ΟΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Η ΨΗΦΙΑΚΗ ΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ
Δ3 (ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ)

ISSN: 1105-9222

ΠΡΟΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΜΕΡΟΥΣ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1883 • ΤΕΥΧΟΣ 3^ο 2025

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

• Αριθμός λογαριασμού του Περιοδικού Τράπεζα Πειραιώς
6915-130036-953 • IBAN: GR7901719150006915130036953

ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

Στελέχη ε.ε. και Πολιτικό προσωπικό > 2,40€ ανά έτος του Στρατού Ξηράς

Στελέχη ε.α. του Στρατού Ξηράς > 2,94€ ανά έτος
Ιδιώτες, Σύλλογοι κ.λπ. > 5,87€ ανά έτος

• Το Περιοδικό αποστέλλεται στη Μονάδα-Υπηρεσία που υπηρετεί ο συνδρομητής.

• Για τη διαχείριση της συνδρομής των ε.ε. στελεχών λειτουργεί η εφαρμογή του Περιοδικού στην Ηλεκτρονική Πύλη Διαδικτυακών Εφαρμογών του army.gr

• Καταθέτουν τη συνδρομή στον Αριθμό Λογαριασμού Τράπεζας του Περιοδικού και αποστέλλουν την απόδειξη καταθέσεως (με FAX, e-mail ή ταχυδρομικώς) μαζί με το απόκομμα συνδρομής.
• Τα έξοδα τραπεζικής μεταφοράς της συνδρομής επιβαρύνουν τον συνδρομητή.

ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ (ΕΚΤΟΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ)

Απλή (Επιταγή Τράπεζας Πειραιώς) > 16,30€ ανά έτος
Συστημένη (Επιταγή Τράπεζας Πειραιώς) > 23,80€ ανά έτος

ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ (ΕΝΤΟΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ)

Απλή (Επιταγή Τράπεζας Πειραιώς) > 14,20€ ανά έτος
Συστημένη (Επιταγή Τράπεζας Πειραιώς) > 21,60€ ανά έτος

• Οι συνδρομητές Εξωτερικού εκδίδουν τραπεζική επιταγή από κατάστημα Ελληνικής Τράπεζας στο Εξωτερικό προς τον Αριθμό Λογαριασμού Τράπεζας του Περιοδικού (στη διεύθυνση του Περιοδικού).

Δωρεάν προβολή του Περιοδικού για τους μαθητές των Παραγωγικών Σχολών του Στρατού Ξηράς, μέσω της εφαρμογής του Περιοδικού στην Ηλεκτρονική Πύλη Διαδικτυακών Εφαρμογών του army.gr

Την εφαρμογή του Περιοδικού θα τη βρείτε στην Ηλεκτρονική Πύλη Διαδικτυακών Εφαρμογών του army.gr

ΑΠΟΚΟΜΜΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ

ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ
Δ3 (ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ)
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
1020 ΣΤΓ
Στρατόπεδο Παπάγου, Μεσογείων 227-231, Χολαργός, Τ.Κ. 15 561

Διαχείριση Έκδοσης

τηλ. 210 6553170

Διαχείριση Συνδρομητών

τηλ. 210 6553979

e-mail: ekdosis@army.gr

Επώνυμο: Όνομα:

Ιδιότητα: Νέα Συνδρομή Ανανέωση Συνδρομής

Οδός: Αριθμός: Τ.Κ.:

Πόλη: Τηλ:

ΑΦΜ (για τους ε.α.): e-mail:

Επιλογή Μέσου: Έντυπο ή Online (pdf)*

*Για τους ε.ε. και ε.α. συνδρομητές μέσω της εφαρμογής του Περιοδικού στο army.gr και για τους λοιπούς μέσω e-mail

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ Επιθεώρηση

2025 - ΤΕΥΧΟΣ 3^ο
(ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ)

Εκδότης
ΓΕΣ/Δ3 (ΔΕΝΔΗΣ)
(Διεύθυνση Ενημέρωσης και Δημοσίων Σχέσεων)

Διευθυντής ΓΕΣ/Δ3 (ΔΕΝΔΗΣ)
Σχης (ΠΖ) Φίλιππος Γιαλαμάς

Τμηματάρχης
ΜΥ Μαρία Δόρα

Καταχώριση Συνδρομητών
Καταχώριση Μελετών
Αλχίας (ΠΖ) Ιωάννης Μουρκογιάννης

Επιμέλεια Κειμένου
ΜΥ Μαρία Ρέκκα

Επεξεργασία Φωτογραφίας
Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση
Multimedia
ΜΥ Βασιλική Κιρτζαλίδου
ΜΥ Στέλλα Κοντουδάκη
ΜΥ Μαρία Ρέκκα

Υποστήριξη Δικτυακού Τύπου (INTERNET)
ΚΕΠΥΕΣ

Εκτύπωση
ΤΥΕΣ

Στοιχεία Επικοινωνίας
τηλ.: 210 6553170 (Διαχείριση Έκδοσης)
τηλ.: 210 6553979 (Διαχείριση Συνδρομητών-Μελετών)
τηλ.: 210 6553166-67 (Καλλιτεχνική Επιμέλεια)
e-mail: ekdosis@army.gr
http://www.army.gr

ΠΡΟΣΟΧΗ: Δεν επιτρέπεται η αντιγραφή και αναδημοσίευση των άρθρων χωρίς την έγγραφη συναίνεση του ΓΕΣ.

ΟΡΟΙ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Η Στρατιωτική Επιθεώρηση δέχεται για δημοσίευση εργασίες πρωτότυπες ή από μετάφραση, σύμφωνα με την Πάγια Διαταγή του ΓΕΣ 0-17/2021, που αφορούν τις παρακάτω κατηγορίες θεμάτων:

Στρατιωτικά Θέματα: Εθνική Άμυνα, Τακτική και Στρατηγική, Οργάνωση των Ενόπλων Δυνάμεων, Πολεμικά Μέσα και Υλικά Όπλα μαζικής καταστροφής, Ευρωπαϊκής Άμυνας-Στρατού, Νέες Απειλές (Στρατιωτικές-Οικονομικές-Ηλεκτρονικές), Ηγεσία-Ηθικές Δυνάμεις, Στρατιωτική Γεωγραφία, Στρατιωτική Ιστορία, Διοικητική Μέριμνα, Τεχνολογικές Εξελίξεις.

Γενικότερα θέματα Στρατιωτικής-Πολιτικής Φύσης: Παγκόσμιο Περιβάλλον, Συνασπισμοί, Συμμαχίες, Διεθνείς Οργανισμοί, Πόλεμοι Χαμηλής Έντασης, Καταπολέμηση Οργανωμένου Εγκλήματος, Διεθνείς Τάσεις και Εξελίξεις, Δίκαιο του Πολέμου, Ανθρωπιστικές Επεμβάσεις, Γεωπολιτικά-Γεωφυσικά-Διαστήματος, Εξελίξεις των Εθνικών Θεμάτων.

Εγκυκλοπαιδικά Θέματα: Οικονομικά και Πολιτισμού, Κοινωνικά, Θρησκευτικά, Φιλοσοφικά, Τέχνης-Επιστήμης, Ιστορικά, Λειτουργία του Δημοκρατικού Πολιτεύματος και των Δημοκρατικών θεσμών, οποιοδήποτε εγκυκλοπαιδικό θέμα για την επιμόρφωση των στελεχών του ΣΕ.

Περιορισμοί για τη σύνταξη και υποβολή των εργασιών:

- να χρησιμοποιείται η δημοτική γλώσσα, χωρίς υπερβολές και ακρότητες.
- να μην υπερβαίνουν τις 20 σελίδες (A4), συμπεριλαμβανομένων των τυχόν συγγραμμάτων, εικόνων και φωτογραφιών και να μην περιέχουν διαβηθμισμένες πληροφορίες.
- να μην περιέχουν σχόλια και κρίσεις σε βάρος προσώπων και να κινούνται μέσα σε ευπρεπές, τεκμηριωμένο επιστημονικό και τεχνικό πλαίσιο, χωρίς αιχμές, οξύτητες και προκλήσεις.
- να μην εκτρέπονται σε κρίσεις για την επίσημη πολιτική της χώρας και να μην εξιστορούν γεγονότα πολιτικής φύσεως που μπορούν να δημιουργήσουν προστριβές στο εσωτερικό της χώρας και με άλλα κράτη.
- να υποβάλλονται σε ηλεκτρονική μορφή (π.χ. Microsoft Word) στο e-mail του Περιοδικού ekdosis@army.gr, συνοδευόμενα από σύντομο βιογραφικό του συντάκτη με τα στοιχεία επικοινωνίας του και, εάν είναι δυνατόν, από ανάλογο φωτογραφικό υλικό (ανάλυσης 300 dpi), κατάλληλο για εκτύπωση.
- να καταγράφονται υποχρεωτικά οι βιβλιογραφικές αναφορές και να αναφέρονται ευκρινώς ο συγγραφέας, ο τίτλος, ο εκδοτικός οίκος, ο τόπος-χρονολογία-αριθμός έκδοσης. Εφόσον πρόκειται για εργασία η οποία προέρχεται από αναπαραγωγή ή μετάφραση βιβλίου, άρθρου ή κειμένου να συνοδεύεται από την άδεια του συγγραφέα-φορέα.

- 1 Οι συντάκτες είναι υπεύθυνοι για το περιεχόμενο της εργασίας τους και την εξασφάλιση άδειας για τη χρησιμοποίηση των πηγών και βιβλιογραφικών αναφορών-παραπομπών, καθώς και των πνευματικών δικαιωμάτων.
- 2 Οι εργασίες που δημοσιεύονται στη Στρατιωτική Επιθεώρηση εκφράζουν τη γνώμη και τις σκέψεις των συγγραφέων και όχι αναγκάια τις αντιλήψεις ή το δόγμα του Γενικού Επιτελείου Στρατού.
- 3 Οι εργασίες επετειακού χαρακτήρα (28^ο Οκτωβρίου-25^ο Μαρτίου κ.λπ.), θα πρέπει να υποβάλλονται τουλάχιστον προ εξαμήνου, έτσι ώστε να δημοσιεύονται ως επίκαιρες στο Περιοδικό μας.
- 4 Οι συντάκτες, εφόσον δημοσιευθεί η εργασία τους, δικαιούνται για κάθε τυπογραφική σελίδα (μεγέθους χαρτιού 17,5 x 25 εκ.) 2.300 έως 2.700 γραμμάτων αμοιβή 6,53€ για πρωτότυπη μελέτη και 3,97€ για εργασίες από μετάφραση, σύμφωνα με την ΚΥΑ Υπ. Αριθμ. 2/76198/0022 (ΦΕΚ 208/τΒ´/11-02-2008). Οι δικαιούχοι μετά την έκδοση και διανομή του αντίστοιχου τεύχους του Περιοδικού, μπορούν να επικοινωνούν με τη Δνση Χρηματικού του ΤΥΕΣ στο τηλ.: 210 6552659.
- 5 Οι εργασίες που υποβάλλονται στο Περιοδικό γνωμοδοτούνται από την Επιτροπή Σύνταξης για τη δημοσίευσή τους ή μη, και ανεξάρτητα από την απόφαση η επιστροφή τους δεν προβλέπεται.
- 6 Για περισσότερες πληροφορίες και διευκρινίσεις, οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να επικοινωνούν με τη διαχείριση του Περιοδικού.

Πρόλογος έκδοσης

Αγαπητοί Αναγνώστες,

Φθάσαμε αισίως στην ολοκλήρωση του 3^{ου} τεύχους του 2025 της *Στρατιωτικής Επιθεώρησης*, προσπαθώντας να ανταποκριθούμε στις απαιτήσεις που εγείρει η διαχρονικότητα του Περιοδικού και η αποστολή του.

Το πρώτο άρθρο αφορά στην ιστορία και τις διαδικασίες παραγωγής των πλέον τοξικών από τα γνωστά χημικά όπλα, των νευροτοξικών παραγόντων ή παραγόντων νεύρων. Πρόκειται για πρωτότυπη, πολύ ενδιαφέρουσα και εμπειριστατωμένη μελέτη.

Συνεχίζουμε με μια εξίσου πρωτότυπη και διεξοδική αναφορά στο πολιτικό ευρωπαϊκό προσκήνιο πριν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και στις προσπάθειες αποφυγής του.

Το επόμενο άρθρο παρουσιάζει τον καταλυτικής σημασίας ρόλο των Ειδικών Αεροπορικών Δυνάμεων στις ένοπλες συγκρούσεις.

Τελειώνουμε με μία επίσης ενδιαφέρουσα μελέτη που εξηγεί τα οφέλη της ψηφιακής επικοινωνίας στην ενημέρωση του ευρύτερου κοινού για το έργο του Στρατού.

Σας ευχόμαστε να είναι αξιοποιήσιμη η παραχώρηση του χρόνου σας.

Η Συντακτική Ομάδα

Περιεχόμενα

ΑΡΘΡΑ

σελ. **6**

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΟΦΩΣΦΟΡΙΚΩΝ ΝΕΥΡΟΤΟΞΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ: ΑΠΟ ΤΑ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΣΤΑ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ ΧΗΜΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Γεν. Αρχίατρος ε.α. Παναγιώτης Κ. Στεφανόπουλος

σελ. **34**

Η ΒΡΕΤΑΝΙΚΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟ (Α΄ ΜΕΡΟΣ)

Δρ Ιωάννης Σ. Παπαφλωράτος

σελ. **56**

ΟΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Σχης (ΑΣ) Παναγιώτης Μπουζούκος

σελ. **70**

Η ΨΗΦΙΑΚΗ ΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Σχης (ΤΘ) Γεώργιος Κολώνιας

ΖΕΙΔΩΡΗ ΚΑΛΛΙΕΠΕΙΑ

σελ. **82**

ΘΕΜΑΤΑ ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

σελ. **102**

ΘΕΜΑΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

σελ. **104**

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

σελ. **108**

Η Ανάπτυξη των Οργανοφωσφορικών Νευροτοξικών Παραγόντων: από τα Φαρμακευτικά Εργαστήρια στα Εργοστάσια Χημικού Πολέμου

Γεν. Αρχίατρος ε.α. Παναγιώτης Κ. Στεφανόπουλος

Οι νευροτοξικοί παράγοντες ή παράγοντες νεύρων (nerve agents) είναι τα πλέον τοξικά από τα γνωστά χημικά όπλα.¹ Αναπτύχθηκαν αρχικά από τους Γερμανούς πριν και κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, χωρίς όμως να χρησιμοποιηθούν σε πολεμικές επιχειρήσεις, για λόγους που παραμένουν αδιευκρίνιστοι.² Η χρήση τους έχει απαγορευτεί με τη

¹Eric A. Crodgy, *Weapons of Mass Destruction: An Encyclopedia of Worldwide Policy, Technology, and History*, Vol I: Chemical and Biological Weapons (ABC-CLIO, 2005), 80.

²Υπήρχε η εσφαλμένη πεποίθηση ότι οι Σύμμαχοι διέθεταν εξίσου ισχυρές τοξικές ουσίες, το οποίο απέτρεψε τους Ναζί από τη χρήση χημικών όπλων, δεδομένου ότι σε περίπτωση αντιπoiώνων με τέτοια όπλα, παρά τα μέτρα προστασίας για τους στρατιώτες, θα αποτελούσαν στόχο τα άλογα στα οποία βασιζόταν σε μεγάλο βαθμό ο Γερμανικός Στρατός.

Σύμβαση για τα Χημικά Όπλα (Chemical Weapons Convention, CWC) από τον Οργανισμό για την Απαγόρευση των Χημικών Όπλων (Organization for the Prohibition of Chemical Weapons, OPCW).³

Κατά τον εμφύλιο πόλεμο της Συρίας, όπου εκτιμάται ότι υπήρξαν περισσότερες από 300 χημικές επιθέσεις εναντίον πολιτών από το καθεστώς, η χειρότερη εξαπολύθηκε με ρουκέτες που περιείχαν τον νευροτοξικό παράγοντα σαρίν, στο προάστιο Γκούτα της Δαμασκού τον Αύγουστο του 2013 και κόστισε τη ζωή σε 1.400 ανθρώπους.⁴

Σχετικά πρόσφατα χρησιμοποιήθηκε νευροτοξικός παράγοντας Novichok ρωσικής προέλευσης κατά του Ρώσου πρώην διπλού πράκτορα Sergei Skripal. Με αφορμή αυτό το περιστατικό που έλαβε χώρα επί βρετανικού εδάφους, στο Σώλσμπερι της Αγγλίας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε στις 13 Ιουνίου 2018, κοινή ανακοίνωση με θέμα τις υβριδικές απειλές.⁵ Η απειλή χημικού πολέμου επανήλθε στη διάρκεια του πολέμου της Ουκρανίας,⁶ ενώ θεωρείται βέβαιο ότι μεγάλα αποθέματα νευροτοξικών παραγόντων σαρίν και VX καθώς και άλλων χημικών όπλων διαθέτει η Β. Κορέα, με ενεργό πρόγραμμα παραγωγής χημικών όπλων παράλληλα με το πυρηνικό της πρόγραμμα.⁷

Οι συνέπειες μιας επίθεσης με νευροτοξικούς παράγοντες σε αστικό περιβάλλον, όπως αποτυπώθηκαν στο περιστατικό στο Σώλσμπερι⁸ αλλά κυρίως κατά την τρομοκρατική επίθεση με σαρίν στο Τόκιο το 1995 από τη θρησκευτική οργάνωση «Υπέρτατη Αλήθεια», έχουν καταδείξει την αναγκαιότητα αποτελεσματικών μηχανισμών αντιμετώπισης ασύμμετρων απειλών αυτού του είδους. Το ιστορικό πλαίσιο της εξέλιξης των παραγόντων αυτών είναι επίσης χρήσιμο για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο είναι πιθανό να χρησιμοποιηθούν εναντίον πολιτών.

³Η Σύμβαση τέθηκε σε ισχύ στις 29 Απριλίου 1997.

⁴Gregory D. Koblentz and Natasha Hall, "Syria still has chemical weapons: How to get the country's new rulers to help eliminate Assad's deadly arsenal", *Foreign Affairs*, December 19, 2024, <https://www.foreignaffairs.com/syria/syria-still-has-chemical-weapons>. Επίσης, William L. Waugh, Jr, "Terrorism as hazard and disaster", in *Handbook of Disaster Research*, 2nd edition, ed. Havidán Rodríguez, William Donner and Joseph E. Taylor (Springer, 2018), 129.

⁵ΚΟΙΝΗ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ: «Αύξηση της ανθεκτικότητας και ενίσχυση των ικανοτήτων για την αντιμετώπιση υβριδικών απειλών», JOIN/2018/16 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX%3A52018JC0016>

⁶Βλ. εναρκτήρια ομιλία του Γενικού Διευθυντή του OPCW Fernando Arias, στο 27^ο ετήσιο συνέδριο του Οργανισμού, https://www.youtube.com/watch?v=_AGb2Kpb7WU.

⁷Mark Byers, Stevan R. Emmett and Peter G. Blain, "Biological, chemical and radioisotope trauma and associated personal protective equipment", in *Forensic and Legal Medicine: Clinical and Pathological Aspects*, ed. Jason Payne-James and Roger W. Byard (CRC Press, 2024), 874.

⁸Στη συνέχεια του άρθρου, για τα ξενικά ονόματα και τοπωνύμια χρησιμοποιήθηκε η ελληνική ονομασία για όσα από αυτά κρίθηκε ότι είναι περισσότερο γνωστά και οικεία.

Η Βρετανική εξωτερική πολιτική έναντι της Γερμανίας κατά τον Μεσοπόλεμο

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Δρ Ιωάννης Σ. Παπαφλωράτος,
Νομικός-Διεθνολόγος, Καθηγητής Στρατιωτικών Σχολών

Τον Νοέμβριο του 1918, τερματίστηκε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Οι συνθήκες οι οποίες σφράγισαν τη λήξη του πολέμου εκείνου άλλαξαν ριζικά τον χάρτη της Ευρώπης. Δημιουργήθηκαν πολλά νέα κράτη στον χώρο κυρίως της κεντρικής και της ανατολικής Ευρώπης (Αυστρία, Γιουγκοσλαβία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Ουγγαρία, Πολωνία, Τσεχοσλοβακία και Φινλανδία) επί εδαφών τα οποία ανήκαν προηγουμένως στις αυτοκρατορίες των Αψβούργων, των Ρομανών και των Χο(χ)εντζόλερν. Οι τελευταίες είτε διαλύθηκαν είτε συρρικνώθηκαν εδαφικά.

Πιο συγκεκριμένα, η Δυαδική Μοναρχία διαλύθηκε, η Τσαρική Ρωσία αντικαταστάθηκε σταδιακά από την Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (Σοβιετική Ρωσία), ενώ το Γερμανικό Ράιχ έπαψε να υφίσταται και αντικαταστάθηκε από την ασταθή Δημοκρατία της Βαϊμάρης. Αν και η Γερμανία υπέστη λιγότερες εδαφικές απώλειες σε σύγκριση είτε με τη Σοβιετική Ρωσία είτε με την πλήρως καταλυθείσα Αυστροουγγαρία, η ισχύς της επλήγη με πολλούς και ποικίλους τρόπους. Πιο αναλυτικά, η Γερμανία απώλεσε το 13% των προπολεμικών της εδαφών, δεσμεύθηκε να μην ενωθεί ποτέ με την Αυστρία παρά την εκπεφρασμένη βούληση πολλών Αυστριακών, ενώ υποχρεώθηκε να αποδιοργανώσει πλήρως την πολεμική της μηχανή και να αποστρατικοποιηθεί ουσιαστικά (εφ' όσον ο στρατός της μετατράπηκε σε εθελοντικό και περιορίστηκε αριθμητικώς σε 100.000 άντρες). Επίσης, ο στόλος της όφειλε να παραδοθεί στους Συμμάχους.¹ Επιπλέον, η Γερμανία αναγνώριζε ως

¹Είναι αξιοσημείωτο ότι τα πληρώματα των γερμανικών πλοίων (15 μεγάλων μονάδων και 51 μικρότερων) αυτοβύθισαν τα πλοία τους μέσα στο βρετανικό αγκυροβόλιο του Σκάπα Φλόου για να μην περιέλθουν αυτά σε εχθρικά χέρια.

άκυρη την, ιδιαίτερως επωφελή γι' αυτήν, Συνθήκη του Μπρεστ-Λιτόφσκ (η οποία είχε υπογραφεί με τον Λένιν, τον Μάρτιο του 1918), αποδεχόταν την ανεξαρτησία της Τσεχοσλοβακίας (στην οποία περιέρχονταν περιοχές κατοικούμενες από Γερμανούς κατά συντριπτική πλειοψηφία, όπως π.χ. η Σουδητία) και παραιτείτο όλων των αποικιών της.

Πέραν των ανωτέρω, η Γερμανία υποχρεωνόταν στην εκπλήρωση μακροχρόνιων και επαχθών οικονομικών όρων. Οι τελευταίοι είχαν τη μορφή επανορθώσεων, το ύψος των οποίων θα καθοριζόταν εντός διετίας από μία διασυμμαχική επιτροπή. Ιδιαίτερως αρνητική εντύπωση στους Γερμανούς προκάλεσε το Άρθρο 231 της Συνθήκης των Βερσαλλιών, σύμφωνα με το οποίο επιρριπτόταν σε αυτούς συλλογικά και αποκλειστικά η πλήρης ευθύνη για την έναρξη του Μεγάλου Πολέμου. Επιπλέον, ο Γερμανός Αυτοκράτωρ Γουλιέλμος Β΄ και πληθώρα άλλων Γερμανών, ιδίως αξιωματικών, θα προσάγονταν ενώπιον Συμμαχικού δικαστηρίου.² Τέλος, υπήρχαν δύο όροι, οι οποίοι επιβάλλονταν σε ηττημένο κράτος για πρώτη φορά και οι οποίοι προέβλεπαν α) τη διάλυση του γερμανικού Γενικού Επιτελείου Στρατού και β) την καταβολή των συντάξεων των θυμάτων πολέμου των Συμμάχων μαζί με κάποια αποζημίωση για τις οικογένειές τους από το γερμανικό Δημόσιο!

Αναμφισβήτητα, οι παραπάνω όροι, τους οποίους υποχρεώθηκαν να αποδεχθούν οι Γερμανοί αντιπρόσωποι ούτως ώστε να συνομολογηθεί η ειρήνη, προκάλεσαν σοκ στη Γερμανία, κυρίως εάν αναλογιστεί κανείς το γεγονός ότι ο Γερμανικός Στρατός ήλεγχε ένα μεγάλο τμήμα της Ευρώπης (εκτεινόμενο από το Βέλγιο μέχρι την Ουκρανία), τον Οκτώβριο του 1918. Οι Γερμανοί, οι οποίοι είχαν πιστέψει στην προπαγάνδα των Συμμάχων περί δίκαιης ειρήνης, έβλεπαν με οργή τους τελευταίους «να επιθυμούν μέχρι και την τελευταία σταγόνα αίματος από το ημιθανές πτώμα της Γερμανίας», όπως έχει γραφεί χαρακτηριστικά.³ Η αναθεώρηση της Συνθήκης των Βερσαλλιών κατέστη στόχος όλων σχεδόν των μεσοπολεμικών (1919-1939) γερμανικών κυβερνήσεων. Διέφερε, όμως, ριζικά ο τρόπος επίτευξης αυτού του στόχου. Κατά τη διάρκεια των πρώτων ετών μετά το πέρας του Μεγάλου Πολέμου, προκρίθηκε

Χάρτης της Γερμανίας κατά τα έτη 1871-1918

²Ο όρος αυτός εκπληρώθηκε μόνο μερικώς.

³J. Nehru, *Glimpses of World History*, Lindsay, London 1949, p. 113.

Οι Ειδικές Αεροπορικές Δυνάμεις στο παρόν και στο μέλλον

Σχης (ΑΣ) Παναγιώτης Μπουζούκος

Μονάδες Ειδικών Επιχειρήσεων (ΜΕΕ), όπως οι SAS του Ηνωμένου Βασιλείου, οι Navy SEALs των ΗΠΑ και η Ισραηλινή Sayeret Matkal, αναγνωρίζονται διαχρονικά ως οι

πλέον ικανές για να φέρουν εις πέρας αποστολές υψηλού συντελεστή δυσκολίας. Για την πραγματοποίηση των αποστολών τους, σε αρκετές περιπτώσεις, απαιτείται η συνδρομή αεροπορικών δυνάμεων που θα εξασφαλίσουν την εναέρια προώθηση και επιστροφή τους. Ποιοι είναι άραγε οι ιπτάμενοι που αναλαμβάνουν αυτές τις αποστολές;

Πώς καταφέρνουν να υπερβαίνουν τις δυσχέρειες φθάνοντας πάντοτε στον στόχο;

Η Ψηφιακή Στροφή στη Στρατιωτική Επικοινωνία

Σπης (ΤΘ) Γεώργιος Κολώνιας,
Εκπρόσωπος Τύπου ΓΕΣ

Από τα παραδοσιακά μέσα στην ψηφιακή αφήγηση

Την παραδοσιακή στρατιωτική επικοινωνία εξυπηρετούσαν για δεκαετίες οι εφημερίδες, η τηλεόραση και το ραδιόφωνο για την έκδοση δηλώσεων, ανακοινώσεων και την ενίσχυση της σχέσης των Ενόπλων Δυνάμεων με το κοινό. Αυτοί οι δίαυλοι προσέφεραν εγκυρότητα και θεσμική σοβαρότητα, μα συχνά στερούσαν της αμεσότητας και της διαδραστικότητας που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη κοινωνία της πληροφορίας. Η μονόδρομη μετάδοση μηνυμάτων καθιστούσε τον αποδέκτη παθητικό, περιορίζοντας την αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας σε συνθήκες κρίσης ή ταχείας πληροφόρησης.

Σήμερα, η εικόνα της στρατιωτικής επικοινωνίας έχει μεταμορφωθεί ριζικά μέσω της αξιοποίησης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Η ψηφιακή στροφή δεν αποτελεί απλώς τεχνολογική αναγκαιότητα, αλλά αναδιάρθρωση φιλοσοφίας: οι Ένοπλες Δυνάμεις περνούν από τον παραδοσιακό λόγο κύρους στη συμμετοχική αφήγηση, όπου ο πολίτης αλληλεπιδρά, εμπιστεύεται και συνδιαμορφώνει αντιλήψεις για τον στρατό. Αυτή η μετάβαση, σύμφωνα με τον στρατηγικό προγραμματισμό του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, συνδέεται με την κυβερνητική προτεραιότητα για «ψηφιοποίηση, απλοποίηση και κοινωνική διαφάνεια» στον δημόσιο τομέα.¹

Αναγνωρίζοντας αυτή τη νέα πραγματικότητα, ο Ελληνικός Στρατός έχει ενσωματώσει τα κοινωνικά δίκτυα στον επιχειρησιακό του σχεδιασμό, όχι ως απλό εργαλείο δημοσιότητας, αλλά ως μέσο ενίσχυσης του θεσμικού του κύρους και της επικοινωνίας με την κοινωνία. Μέσα από το TikTok, το Instagram, το X και το Facebook, το Γενικό Επιτελείο Στρατού (ΓΕΣ) μεταδίδει ρεαλιστικά τις επιχειρησιακές δυνατότητες των Μονάδων του Στρατού Ήφρας, την καθημερινότητα των στελεχών, τις δράσεις κοινωνικής προσφοράς, αναδεικνύοντας το ήθος και την επαγγελματική ετοιμότητα του προσωπικού. Η προσπάθεια αυτή εγγράφεται στο ευρύτερο πλαίσιο της στρατηγικής επικοινωνίας του NATO και των συμμάχων, όπου η ψηφιακή παρουσία θεωρείται πλέον συνιστώσα της εθνικής ισχύος και τα ψηφιακά μέσα θεωρούνται ολοένα και περισσότερο στρατηγικό πλεονέκτημα. Η τάση αυτή ενισχύεται και από την ευρωπαϊκή πολιτική ασφάλειας και άμυνας, που προωθεί την ενσωμάτωση της τεχνητής νοημοσύνης και των αναλυτικών δεδομένων στη διαμόρφωση επικοινωνιακών και αμυντικών αποφάσεων.²

Έτσι, η επικοινωνία του Ελληνικού Στρατού στην ψηφιακή εποχή δεν περιορίζεται σε προβολή, αλλά εξελίσσεται σε στρατηγικό εργαλείο διαχείρισης ταυτότητας, εμπιστοσύνης και κοινωνικής συνοχής· μια μετάβαση από τη μονόλογη ενημέρωση στην πολυεπίπεδη αφήγηση που ενώνει στρατιωτική πειθαρχία με σύγχρονη δημοσιότητα.

Στόχοι της στρατηγικής χρήσης των κοινωνικών δικτύων του Στρατού Ήφρας

Τρεις είναι οι βασικοί στόχοι της σύγχρονης στρατηγικής επικοινωνίας του Ελληνικού Στρατού όπως αποτυπώνονται μεθοδικά, κατά την προσέγγιση του κοινού, μέσω των κοινωνικών δικτύων:

➤ **Οικοδόμηση Εμπιστοσύνης και Διαφάνειας:** Ο Στρατός Ήφρας επιδιώκει συνειδητά να διαμορφώσει την εικόνα του ως αξιόπιστου και ανοικτού θεσμού. Μέσω της ενεργούς δημόσιας πληροφόρησης για τις δραστηριότητες, τις αποστολές και τις αξίες του, καλλιεργεί συνθήκες εμπιστοσύνης με τους πολίτες και δίνει έμφαση στη θεσμική λογοδοσία. Η στρατηγική αυτή ενισχύει την κοινωνική αποδοχή ενώ προσδίδει στη δημόσια παρουσία του Στρατού στοιχεία διαφάνειας και σύγχρονης διοικητικής ηθικής.

➤ **Προσέλκυση Μελλοντικών Ηγετών:** Η προσέλκυση νέων, ταλαντούχων ατόμων είναι ζωτικής σημασίας για την ανανέωση του στελεχιακού δυναμικού. Ο

¹Ενοποιημένο Σχέδιο Κυβερνητικής Πολιτικής (ΕΣΚυΠ) 2025, σ. 244: «Ψηφιακός μετασχηματισμός ενόπλων δυνάμεων» και προτεραιότητες για απλοποίηση και διαφάνεια στη διοίκηση.

²European Parliament (2025). Defence and artificial intelligence.

ΕΙΠΑΝ & ΓΡΑΦΤΗΚΑΝ...

Αφιέρωμα στον μεγάλο Έλληνα Φιλόσοφο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ο οποίος γεννήθηκε το 384 π.Χ. στα Αρχαία Στάγειρα της Χαλκιδικής και απεβίωσε μεταξύ 1^{ης} και 22^{ας} Οκτωβρίου του 322 π.Χ. στη Χαλκίδα.¹

Τα αποσπάσματα που παρατίθενται από το έργο του *Ηθικά Νικομάχεια*,² όπου καταδεικνύεται η πολύπλευρη σκέψη και τα συμπεράσματά του σε θέματα που αφορούν την Πολιτική και το επιδιωκόμενο από τους ανθρώπους μέγιστο Αγαθό εκείνης και της σημερινής εποχής, τιμούν τον χώρο της Ζείδωρης Καλλιέργειας.

[1094a] [1] Κάθε τεχνική δεξιότητα και κάθε γνωστική δραστηριότητα, παρόμοια και κάθε πράξη και κάθε διαδικασία επιλογής και προτίμησης έχει για στόχο της –κατά την παραδοχή όλων– κάποιο αγαθό. Σωστά, επομένως, είπαν για το αγαθό πως είναι αυτό που αποτελεί τον στόχο όλων των πραγμάτων.

[...] [2] Αν λοιπόν πράγματι υπάρχει κάποιο τέλος σε όλες τις πράξεις μας, [...] είναι φανερό ότι αυτό το τέλος είναι το αγαθό, και μάλιστα το υπέρτατο αγαθό. Δεν θα πρέπει τότε να πούμε ότι η γνώση αυτού του υπέρτατου αγαθού έχει μια ιδιαίτερη βαρύτητα για τη ζωή μας, και ότι σαν τοξότες που έχουμε τον συγκεκριμένο στόχο, πετυχαίνουμε και εμείς μέσω αυτού ευκολότερα και αποτελεσματικότερα το πρόβλημα;

Αν έτσι έχει το πράγμα, τότε πρέπει να προσπαθήσουμε να συλλάβουμε, τουλάχιστο στα βασικά του στοιχεία, την ουσία αυτού του υπέρτατου αγαθού, και ακόμη ποιας επιστήμης ή ποιας πρακτικής δεξιότητας αποτελεί αντικείμενο.

Όλοι, λέω, θα συμφωνήσουν ότι αποτελεί αντικείμενο της κυριότερης τέχνης/επιστήμης, αυτής που είναι η πρώτη στην ιεραρχική σειρά των τεχνών/επιστημών. Αυτού του είδους τέχνη/επιστήμη φαίνεται πως είναι η πολιτική, αφού αυτή ορίζει ποιες τέχνες/επιστήμες πρέπει να καλλιεργούνται σε μια πόλη, [1094b] με ποιες πρέπει να ασχολείται ο κάθε επιμέρους πολίτης και ως ποιο βαθμό· βλέπουμε επίσης ότι από τις διάφορες τέχνες/επιστήμες, αυτές που συγκεντρώνουν επάνω τους την πιο μεγάλη εκτίμηση του κόσμου, είναι υποκείμενες σ' αυτήν, π.χ. η στρατηγική, η οικιακή διαχείριση, η ρητορική.

¹ Πηγή: el.wikipedia.org/wiki/Αριστοτέλης#Γενικά

² https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=78&page=85 Μετάφραση: Δ. Λυπουρλής.

Δεδομένου επίσης ότι η πολιτική κάνει χρήση των υπόλοιπων «πρακτικών» τεχνών/επιστημών, και δεδομένου ότι η πολιτική ορίζει με τους νόμους της τι πρέπει να κάνουμε και τι όχι, το τέλος της πρέπει, σκέφτομαι, να περιέχει τα τέλη όλων των άλλων τεχνών/επιστημών. Συμπέρασμα: αυτό το τέλος θα πρέπει να είναι το αγαθό για τον άνθρωπο. Ακόμη και αν αυτό είναι έτσι το ίδιο για το άτομο και για την πόλη, το τέλος/αγαθό της πόλης εμφανίζεται, βέβαια, σαν κάτι το σημαντικότερο και τελειότερο και για να το επιδιώξει κανείς και για να το διαφυλάξει: δεν είναι καθόλου λίγο να το επιδιώξει και να το πετύχει και ένα μόνο άτομο, για ένα ολόκληρο όμως έθνος και για ολόκληρες πόλεις το πράγμα είναι πιο ωραίο και πιο θεάρεστο.

Αυτοί λοιπόν είναι οι στόχοι της έρευνας και της πραγματείας μας αυτής – και φυσικά έτσι βρισκόμαστε, κατά κάποιον τρόπο, στον χώρο της πολιτικής.

[...] κάθε άνθρωπος κρίνει σωστά τα πράγματα που γνωρίζει: αυτών των πραγμάτων είναι καλός κριτής. [1095a] Αν πρόκειται λοιπόν για ένα συγκεκριμένο/περιορισμένο θέμα, καλός κριτής είναι αυτός που έχει ειδικευτεί σ' αυτό το θέμα, ενώ αυτός που έχει πάρει μια γενική μόρφωση, είναι ένας γενικότερα καλός κριτής. Αυτός είναι ο λόγος που ο νέος άνθρωπος δεν είναι κατάλληλος ακροατής/σπουδαστής, όταν πρόκειται για μαθήματα πολιτικής τέχνης και επιστήμης· γιατί ο νέος δεν έχει ακόμη πείρα της ζωής· όμως οι λόγοι στην πολιτική ξεκινούν από τη ζωή και αυτήν έχουν για θέμα τους.

Έπειτα ο νέος άνθρωπος, έχοντας την τάση να ακολουθεί τα πάθη του, ακούει μάταια και δίχως καμιά ωφέλεια αυτά τα μαθήματα, γιατί ο στόχος εδώ δεν είναι η γνώση αλλά η πράξη. Ούτε έχει καμιά σημασία αν το άτομο για το οποίο μιλούμε είναι νεαρό στην ηλικία ή ανώριμο από την πλευρά του χαρακτήρα· γιατί η έλλειψη δεν έχει να κάνει με τα χρόνια, αλλά με το ότι το άτομο αυτό ζει κάτω από την επήρεια των παθών του και κάτω από αυτήν την επήρεια επιδιώκει ό,τι επιδιώκει. Γι' αυτού του είδους τα άτομα η γνώση δεν σημαίνει καμιά ωφέλεια –ακριβώς όπως για τα άτομα που δεν έχουν τη δύναμη να ελέγχουν τον εαυτό τους– για τους ανθρώπους όμως που τις επιθυμίες και τις πράξεις τους τις κατευθύνουν κάποιοι λογικοί κανόνες, η γνώση αυτών των πραγμάτων είναι εξαιρετικά ωφέλιμη. [...]

[4] Ας ξαναβρούμε λοιπόν τη συνέχεια του λόγου μας και, αφού κάθε γνώση και κάθε διαδικασία επιλογής και προτίμησης αποβλέπει σε κάποιο αγαθό, ας θέσουμε το ερώτημα: «Ποιος είναι ο στόχος της πολιτικής τέχνης και επιστήμης και ποιο είναι το κορυφαίο όλων των αγαθών που μπορεί κανείς να πετύχει με τις πράξεις του;».

Σε επίπεδο λέξης οι πιο πολλοί συμφωνούν μεταξύ τους: είναι η «ευδαιμονία»· [...] και ταυτίζουν με την «ευδαιμονία» την «καλή ζωή» και την «καλή πράξη/ενέργεια». Για το τι είναι όμως η ευδαιμονία, επικρατεί μεγάλη διχογνωμία, και ο πολύς κόσμος δεν δίνει στη λέξη το περιεχόμενο που της δίνουν οι σοφοί.

Ο πολύς κόσμος φέρνει με την «ευδαιμονία» στο μυαλό του κάτι το φανερό και χειροπιαστό, την πλοή, ας πούμε, ή τον πλούτο ή την τιμή: ο καθένας κάτι διαφορετικό· δεν είναι, μάλιστα, λίγες οι φορές που ένα και το αυτό άτομο εννοεί τώρα αυτό και ύστερα πάλι κάτι άλλο: την υγεία, όταν αρρωστήσει, τον πλούτο, αν είναι φτωχός. Έχοντας συνείδηση της άγνοιάς τους οι άνθρωποι θαυμάζουν αυτούς που λένε κάτι που ακούγεται σπουδαίο και που είναι πάνω από τη δική τους αντιληπτική ικανότητα. Κάποιοι ήταν της γνώμης ότι πέρα από τα πολλά αυτά αγαθά υπάρχει και

ένα άλλο, ένα αγαθό καθεαυτό, που είναι η αιτία τού να είναι αγαθά και όλα αυτά που μνημονεύσαμε.

[...] Το άτομο που πρόκειται να ακούσει με ικανοποιητικά αποτελέσματα λόγους για το ωραίο, για το δίκαιο και γενικά για τα θέματα με τα οποία ασχολείται η πολιτική επιστήμη πρέπει να έχει μεγαλώσει και ανατραφεί με καλές συνήθειες. Γιατί αρχή είναι το *ότι*, και αν αυτό θεωρηθεί από αυτόν ικανοποιητικά φανερό, δεν θα χρειαστεί επιπλέον και το *διότι*. Ένα τέτοιο όμως άτομο έχει ή μπορεί εύκολα να αποκτήσει τις αρχές. Όσο γι' αυτόν που ούτε τις έχει ούτε μπορεί να τις αποκτήσει, αυτός ακούσει τους ακόλουθους στίχους του Ησίοδου:

Ο πιο καλός απ' όλους είν' ο που τα πάντ' από μόνος του νοεί.

Καλός είναι κι αυτός που πείθεται στις συμβουλές των άλλων.

Όμως αυτός που ούτ' από μόνος του νοεί ούτε και δέχεται τις συμβουλές των άλλων, βάρος της γης, θαρρώ, αυτός πως είναι.

[5] ... Με κριτήριο τις μορφές με τις οποίες ζουν τη ζωή τους οι άνθρωποι, ο πολύς κόσμος, οι πιο χοντροκομμένοι δηλαδή άνθρωποι, φαίνεται ότι θεωρούν αγαθό και ευδαιμονία (πράγμα, φυσικά, απολύτως, αναμενόμενο) την ηδονή· αυτός είναι ο λόγος που οι άνθρωποι αυτοί προτιμούν τη ζωή των απολαύσεων. Τρεις είναι, πράγματι, οι κυριότεροι τρόποι ζωής: ένας αυτός που είπαμε μόλις τώρα, ένας άλλος όταν η ζωή είναι στην υπηρεσία της πόλης, και ένας τρίτος όταν η ζωή είναι αφιερωμένη στη σπουδή και στη μελέτη.

Ο πολύς λοιπόν κόσμος έχει ολωσδιόλου τα χαρακτηριστικά των σκλάβων, καθώς δίνει την προτίμησή του σε έναν τρόπο ζωής που προσιδιάζει στα ζώα: αν μιλούμε γι' αυτούς, είναι γιατί πολλοί από τους ανθρώπους της εξουσίας παρουσιάζουν τις ίδιες προτιμήσεις με τον Σαρδανάπαλλο.

Οι ραφιναρισμένοι διανοητές και οι άνθρωποι της πράξης δίνουν την προτίμησή τους στην τιμή· αυτό είναι, πράγματι, χοντρικά το *τέλος* της ζωής που βρίσκεται στην υπηρεσία της πόλης. Είναι όμως φανερό ότι ένα τέτοιο *τέλος* είναι μάλλον εξωτερικό και επιφανειακό, για να είναι αυτό που εμείς διερευνούμε. Κατά την κοινή, πράγματι, αντίληψη η τιμή είναι κάτι που εξαρτάται πιο πολύ από αυτούς που την προσφέρουν παρά από αυτούς που τη δέχονται, το αγαθό όμως αισθανόμαστε ότι είναι κάτι προσωπικά δικό μας, κάτι που δύσκολα μπορεί να μας αφαιρεθεί.

Έπειτα την τιμή φαίνεται ότι την επιδιώκουν οι άνθρωποι για να βεβαιωθούν οι ίδιοι ότι είναι αγαθοί. Αυτό είναι και ο λόγος που επιδιώκουν να τιμώνται από τους ανθρώπους που διαθέτουν φρόνηση, και από αυτούς που τους γνωρίζουν· κάτι παραπάνω: η τιμή που τους γίνεται θέλουν να οφείλεται στην αρετή τους, κάτι που, επομένως, κάνει φανερό ότι, κατά τη γνώμη τους τουλάχιστο, η αρετή είναι κάτι ανώτερο –ίσως θα έλεγε κανείς ότι αυτή μάλλον είναι το *τέλος* μιας ζωής που βρίσκεται στην υπηρεσία της πόλης.

Όμως ακόμη και αυτή δεν είναι ένα πλήρες *τέλος*, αφού μπορεί κανείς να σκεφτεί ότι ο κάτοχός της είναι δυνατό να κοιμάται, ή μια ολόκληρη ζωή να μην κάνει τίποτε· κάτι παραπάνω: [1096a] να περάσει τη ζωή του υποφέροντας και μέσα σε πολύ μεγάλες δυστυχίες –τον άνθρωπο που ζει μια τέτοια ζωή κανείς δεν θα τον έλεγε ευδαίμονα, εκτός και αν ήθελε να υπερασπιστεί με κάθε τρόπο μια συγκεκριμένη θέση. [...]

Τρίτος τρόπος ζωής είναι ο αφιερωμένος στη σπουδή και στη μελέτη. Αυτόν θα τον εξετάσουμε αργότερα.

Όσο για τη ζωή που είναι αφιερωμένη στην εξασφάλιση χρημάτων, αυτή εμπεριέχει κάτι το βίαιο, και ο πλούτος –το πράγμα είναι ολοφάνερο– δεν είναι το αγαθό που ψάχνουμε εμείς να βρούμε· δεν είναι, πράγματι, παρά ένα αγαθό που προσφέρει χρήσιμες υπηρεσίες· αυτό θα πει: ένα αγαθό που το επιδιώκει κανείς για χάρη κάποιου άλλου αγαθού. [...]

[...] Η λέξη όμως *αγαθό* είναι μια λέξη που χρησιμοποιείται και στην κατηγορία της ουσίας και στην κατηγορία της ποιότητας και στην κατηγορία της σχέσης, και το «καθεαυτό», δηλαδή η ουσία, προηγείται φύσει από το «εν σχέσει προς». [...]

Επίσης, επειδή η λέξη «αγαθό» χρησιμοποιείται με όσες σημασίες και η λέξη «είναι» (λέγεται, πράγματι, στην κατηγορία της ουσίας, π.χ. για τον θεό και για τον νου, στην κατηγορία της ποιότητας, π.χ. για τις αρετές, στην κατηγορία της ποσότητας, π.χ. για το σωστό μέτρο, στην κατηγορία της σχέσης, π.χ. για το χρήσιμο, στην κατηγορία του χρόνου, π.χ. για την κατάλληλη στιγμή, στην κατηγορία του τόπου, π.χ. για την τοποθεσία διαμονής, και ούτω καθεξής), είναι φανερό ότι το «αγαθό» δεν μπορεί να είναι μια λέξη κοινή, κάτι το καθολικό και ένα· γιατί τότε δεν θα χρησιμοποιούνταν για όλες τις κατηγορίες, αλλά μόνο για μία.

[...] για τα αγαθά μπορούμε να μιλούμε με δύο τρόπους: αγαθά καθεαυτά και αγαθά για χάρη εκείνων. Χωρίζοντας λοιπόν τα ωφέλιμα αγαθά από τα καθεαυτά αγαθά, ας εξετάσουμε αν τα καθεαυτά αγαθά ονομάζονται αγαθά με το νόημα της μιας Ιδέας.

Ποια αγαθά θα βάζαμε στον αριθμό των καθεαυτά αγαθών; Θα ήταν αυτά που οι άνθρωποι τα επιδιώκουν ακόμη και όταν μένουν μόνο τους, π.χ. τη φρόνηση και την όραση, καθώς και κάποιες ηδονές και τιμές; Αυτά, πράγματι, τα αγαθά θα τα έβαζε κανείς στα καθεαυτά αγαθά, ακόμη και αν οι άνθρωποι τα επιδιώκουν για χάρη κάποιων άλλων. Ή μήπως αγαθό καθεαυτό δεν είναι τίποτε άλλο παρά μόνο η Ιδέα του αγαθού; Μόνο που στην περίπτωση αυτή η Ιδέα δεν θα έχει κανένα απολύτως περιεχόμενο.

Αν όμως ανήκουν στα καθεαυτά αγαθά και αυτά που αναφέραμε προωύτερα, τότε ο ορισμός του αγαθού θα πρέπει να εμφανίζεται σε όλα αυτά ο ίδιος, όπως π.χ. ο ορισμός της λευκότητας στις περιπτώσεις του χιονιού και του ψιμυθίου. Οι ορισμοί, ωστόσο, της τιμής, της φρόνησης και της ηδονής ως μορφών του αγαθού είναι χωριστοί και διαφορετικοί ο ένας από τον άλλον. Το «αγαθό», επομένως, δεν είναι κάτι το κοινό με το νόημα της μιας Ιδέας.

Τι εννοούμε λοιπόν, τότε, όταν λέμε «αγαθό»; [...] Ποια μπορεί άραγε να είναι η ουσία του;

Ασφαλώς το αγαθό είναι άλλο στη μια και άλλο σε άλλη πράξη, άλλο στη μια και άλλο σε άλλη τέχνη: άλλο στην ιατρική και άλλο στη στρατηγική τέχνη· παρόμοια και στις άλλες τέχνες. Ποιο είναι λοιπόν το αγαθό στην περίπτωση της καθεμιάς τους; Δεν είναι αυτό που για χάρη του γίνονται όλα τα άλλα; Στην ιατρική αυτό είναι η υγεία, στη στρατηγική η νίκη, στην οικοδομική το σπίτι, σε μίαν άλλη τέχνη κάτι άλλο· σε κάθε πράξη, σε κάθε διαδικασία επιλογής και προτίμησης αγαθό είναι το *τέλος*: για χάρη του όλοι οι άνθρωποι κάνουν ό,τι άλλο κάνουν. Αν λοιπόν υπάρχει ένα *τέλος* για όλες τις πράξεις των ανθρώπων, αυτό θα είναι το αγαθό που οι άνθρωποι μπορούν

να αποκτήσουν με τις πράξεις τους, και αν υπάρχουν περισσότερα από ένα, αυτά θα είναι τα αγαθά που μπορούν να αποκτήσουν με τις πράξεις τους οι άνθρωποι.

Έτσι, προχωρώντας ο λόγος μας, έφτασε στο ίδιο σημείο· αυτό όμως πρέπει τώρα να προσπαθήσουμε να το κάνουμε σαφέστερο.

Αφού είναι προφανές ότι υπάρχουν περισσότερα από ένα τέλη, και ότι μερικά από αυτά (τον πλούτο, π.χ., τους αυλούς και γενικά τα όργανα) τα επιλέγουμε για χάρη κάποιου άλλου τέλους, είναι φανερό ότι όλα τους δεν είναι τελικά τέλη. Το ύψιστο όμως αγαθό είναι φανερό ότι είναι ένα τελικό τέλος. Συμπέρασμα: Αν ένα μόνο από τα τέλη είναι τελικό, αυτό θα είναι το αγαθό που αναζητούμε· αν, πάλι, είναι περισσότερα από ένα, τότε το αγαθό που αναζητούμε θα είναι το πιο τελικό από αυτά.

Το αγαθό που το επιδιώκουμε γι' αυτό που είναι το ίδιο το λέμε πιο τελικό από αυτό που το επιδιώκουμε για χάρη κάποιου άλλου αγαθού. Επίσης, το αγαθό που δεν επιλέγεται ποτέ για χάρη κάποιου άλλου αγαθού το λέμε πιο τελικό από αυτά που επιλέγονται και γι' αυτό που είναι τα ίδια και για χάρη αυτού του άλλου αγαθού. Γενικά ονομάζουμε **τελικό** το αγαθό που επιλέγεται πάντοτε γι' αυτό που είναι το ίδιο και ποτέ για χάρη κάποιου άλλου αγαθού.

Ένα τέτοιο αγαθό είναι κατά τη γνώμη όλων ανεξαιρέτα η ευδαιμονία, [1097b] γιατί αυτήν την επιλέγουμε πάντοτε γι' αυτό που είναι η ίδια και ποτέ για χάρη κάποιου άλλου αγαθού, ενώ την τιμή, την ηδονή, τη διανοητική δραστηριότητα και γενικά κάθε αρετή τις επιλέγουμε, βέβαια, και γι' αυτό που είναι (γιατί, ακόμη και αν δεν προέκυπτε κανένα άλλο όφελος από αυτές, εμείς θα τις επιλέγαμε), τις επιλέγουμε όμως και για χάρη της ευδαιμονίας, επειδή θεωρούμε ότι μέσω αυτών θα γίνουμε ευδαίμονες. Την ευδαιμονία όμως κανείς δεν την επιλέγει για χάρη αυτών, ούτε –γενικά– για χάρη οποιουδήποτε άλλου αγαθού.

Στο ίδιο αποτέλεσμα μας οδηγεί και η έννοια της αυτάρκειας· γιατί κατά την κοινή αντίληψη το τελικό αγαθό είναι αύταρκες. Με το «αύταρκες» όμως δεν εννοούμε κάτι που είναι αρκετό μόνο για το ίδιο το άτομο, για κάποιον δηλαδή που ζει μοναχική ζωή, αλλά και για τους γονείς του, τα παιδιά του, τη γυναίκα του και, γενικά, για τους φίλους και συμπολίτες του, δεδομένου ότι ο άνθρωπος είναι πλασμένος από τη φύση να ζει σε πόλη ... Για «αύταρκες», πάντως, μιλούμε, όταν ο λόγος μας είναι για κάτι που και μόνο του κάνει τη ζωή επιθυμητή και δίχως καμιά απολύτως έλλειψη. Τέτοια πιστεύουμε πως είναι η ευδαιμονία. Επιπλέον πιστεύουμε πως είναι το πιο επιθυμητό από όλα τα αγαθά – όχι να μετριέται σαν ένα και αυτή αγαθό μεταξύ άλλων· αν μετριόταν έτσι, είναι φανερό ότι θα γινόταν ένα πιο επιθυμητό αγαθό με την προσθήκη και του πιο μικρού ακόμη αγαθού· γιατί κάθε προσθήκη οδηγεί σε μια υπεροχή αγαθών, και μεταξύ διάφορων αγαθών το μεγαλύτερο είναι πάντοτε αυτό που αξίζει πιο πολύ να επιλέγεται. Γίνεται λοιπόν έτσι φανερό ότι η ευδαιμονία είναι ένα τελικό αγαθό, κάτι που και από μόνο του είναι αρκετό για τον άνθρωπο: είναι το τέλος των πράξεών μας.

Ίσως όμως το να λέμε ότι το υπέρτατο αγαθό φέρει το όνομα *ευδαιμονία*, είναι –ολοφάνερα– κάτι το αυτονόητο, κάτι στο οποίο βρίσκονται σύμφωνοι όλοι· μια πιο ξεκάθαρη, ωστόσο, απάντηση στο ερώτημα «Ποια είναι η ουσία του υπέρτατου αγαθού;», εξακολουθεί να είναι επιθυμητή.

Αυτό θα πετυχαινόταν ίσως, αν πρώτα προσδιοριζόταν το *έργο* του ανθρώπου. Όπως δηλαδή στην περίπτωση του αυλητή, του γλύπτη, του κάθε τεχνίτη, γενικά σε κάθε περίπτωση που υπάρχει κάποιο *έργο* και κάποια πράξη, το αγαθό και το τέλειο ενυπάρχει, κατά την αντίληψη όλων, σ' αυτό το *έργο*, το ίδιο θα πρέπει να γίνει αποδεκτό και για τον άνθρωπο, αν φυσικά είναι αλήθεια ότι έχει και ο άνθρωπος το δικό του *έργο*. Αλήθεια, τί θα πούμε; πως ο μαραγκός και ο τσαγκάρης έχουν κάποιο δικό τους *έργο* και κάποιες δικές τους πράξεις, αυτό όμως δεν ισχύει για τον άνθρωπο, και ότι η φύση τον έκανε ένα ον δίχως *έργο*; Ή μήπως θα πούμε ότι, όπως το μάτι, το χέρι, το πόδι και γενικά κάθε μέλος του σώματος έχει –ολοφάνερα– κάποιο δικό του *έργο*, έτσι και ο άνθρωπος έχει, πέρα από όλα αυτά, κάποιο δικό του *έργο*; Ποιο θα μπορούσε λοιπόν να είναι άραγε αυτό το *έργο*; Φυσικά όχι η ζωή, αφού είναι φανερό ότι αυτή αποτελεί κοινό γνώρισμα του ανθρώπου και των φυτών — και εμείς ζητούμε να βρούμε αυτό που προσιδιάζει μόνο στον άνθρωπο. Πρέπει, επομένως, να αποκλεισθεί [1098a] η θρηπτική και η αυξητική ζωή. Αμέσως μετά θα ερχόταν αυτή που θα τη λέγαμε «αισθητική» ζωή, είναι όμως φανερό ότι και αυτή αποτελεί κοινό γνώρισμα του ανθρώπου, του αλόγου, του βοδιού και γενικά του κάθε ζώου. Μένει λοιπόν αυτή που θα τη λέγαμε «πρακτική», αυτή δηλαδή που εκδηλώνεται ως ενέργεια του λογικού μέρους του ανθρώπου. Αυτό όμως πρέπει να εκληφθεί με διπλό νόημα: αφενός με το νόημα ότι υπακούει στον λόγο και αφετέρου με το νόημα ότι είναι κάτοχος του λόγου και λειτουργεί νοητικά. Αφού λοιπόν και αυτή η ζωή εκλαμβάνεται με διπλό νόημα, πρέπει να θεωρήσουμε ότι αυτό που εμείς εννοούμε είναι η ζωή ως ενέργεια· γιατί αυτό είναι, κατά την κοινή παραδοχή, το κυριότερο νόημα της λέξης «ζωή». Αν όμως το *έργο* του ανθρώπου είναι κάποια ενέργεια της ψυχής σύμφωνη με τον λόγο ή, εν πάση περιπτώσει, που τον προϋποθέτει, και αν το *έργο* του τάδε όντος και του τάδε εξαιρέτου όντος (ενός κιθαριστή π.χ. και ενός εξαιρέτου κιθαριστή — και έτσι γενικά σε όλες τις περιπτώσεις) είναι ίδιο ως προς το γένος, με την υπεροχή ως προς την αρετή/δεξιότητα απλώς να προστίθεται στο *έργο* (γιατί *έργο* του κιθαριστή είναι το να παίζει κιθάρα, ενώ *έργο* του εξαιρέτου κιθαριστή είναι το να παίζει το όργανο αυτό καλά), αν έτσι έχει το πράγμα και αν *έργο* του ανθρώπου θεωρούμε έναν ορισμένο τρόπο ζωής, που το περιεχόμενό του είναι ενέργεια και πράξεις της ψυχής βασισμένες στον λόγο, και *έργο* του εξαιρέτου ανθρώπου θεωρούμε ότι είναι το να κάνει τα πράγματα αυτά τέλεια και ωραία· τέλος, αν το καθετί γίνεται τέλεια και ωραία αν εκτελείται κατά τη δική του αρετή· αν λοιπόν έτσι έχουν τα πράγματα, το ύψιστο, τότε, για τον άνθρωπο αγαθό καταντάει να είναι ενέργεια της ψυχής σύμφωνη με την αρετή, και αν υπάρχουν περισσότερες αρετές, τότε σύμφωνη με την καλύτερη και πιο τέλεια από αυτές. Με μια προσθήκη ακόμη: «σε μια τέλεια ζωή». Ένα, πράγματι, μόνο χελιδόνι δεν κάνει την άνοιξη, ούτε και μια μόνο μέρα· έτσι ακριβώς δεν φτάνει να κάνει ευτυχισμένο και ευδαίμονα τον άνθρωπο μια μόνο μέρα ή μια μικρή περίοδος χρόνου. Ας είναι λοιπόν αυτό ένα πρώτο –σε γενικές γραμμές– σχεδιάσμα ορισμού του υπέρτατου αγαθού, γιατί είναι ίσως απαραίτητο πρώτα να κάνουμε ένα πρόχειρο χοντρικό σχεδιάσμα και ύστερα πια να προχωρούμε στην προσθήκη των επιμέρους λεπτομερειών. Φαίνεται, άλλωστε, ότι ο καθένας είναι ικανός να προωθήσει και να οργανώσει ό,τι έχει πρωτοσχεδιαστεί

καλά, και ότι ο χρόνος είναι ένας καλός ευρετής ή συνεργός σ' αυτού του είδους τις δουλειές· έτσι έγινε και των επιμέρους τεχνών η πρόοδος· γιατί ο καθένας, πράγματι, μπορεί να προσθέσει αυτό που λείπει. Πέρα από όλα αυτά πρέπει να θυμηθούμε και όσα είπαμε παραπάνω, και να μη ζητούμε την ακρίβεια σε όλα τα πράγματα με τον ίδιο τρόπο, αλλά ξεχωριστά στην κάθε περίπτωση ανάλογα με το συγκεκριμένο υλικό και, πάντως, στον βαθμό που επιτρέπει το θέμα που αποτελεί αντικείμενο της έρευνάς μας. Ο ξυλουργός π.χ. και ο γεωμέτρης ασχολούνται με την ορθή γωνία με διαφορετικό ο καθένας τους τρόπο: ο πρώτος στον βαθμό που η ορθή γωνία τού είναι χρήσιμη στη δουλειά του, ενώ ο δεύτερος διερευνά την ουσία της ή τις ιδιότητες που τη χαρακτηρίζουν· γιατί αυτός ο δεύτερος είναι ένας άνθρωπος αφοσιωμένος στη θέαση του αληθινού. Το ίδιο λοιπόν πρέπει να κάνουμε και σε όλα τα άλλα, αν δεν θέλουμε τα πάρεργα να γίνουν πιο πολλά από τα κύρια έργα μας. Και ούτε πρέπει να ζητούμε [1098b] σε όλα τα θέματα με τον ίδιο τρόπο την αιτία· σε ορισμένες περιπτώσεις είναι αρκετό να αποδειχθεί και να παρουσιαστεί με σωστό τρόπο το *ότι*, όπως π.χ. στην περίπτωση των πρώτων αρχών — το *ότι* είναι η αφετηρία, η πρώτη αρχή. Από τις πρώτες, τώρα, αρχές άλλες τις αντικρίζουμε με την επαγωγή, άλλες με την αντιληπτική μας ικανότητα, άλλες με ένα είδος εθισμού και άλλες με κάποιον άλλο τρόπο. Την κάθε, πάντως, κατηγορία τους πρέπει να προσπαθούμε να τη συλλάβουμε με τον τρόπο που προσιδιάζει στη φύση της· πρέπει, επίσης, να κάνουμε κάθε προσπάθεια να τις ορίζουμε σωστά, γιατί έχουν μεγάλη σημασία για ό,τι έρχεται μετά. Όλοι το ξέρουν ότι η αρχή είναι κάτι παραπάνω από το μισό του συνόλου, και πολλά από τα ερωτήματα που θέτουμε δια φωτίζονται και λύνονται με τη βοήθειά της.

[8] Η εξέταση όμως του υπέρτατου αγαθού δεν πρέπει να γίνει —όπως το κάναμε ήδη— μόνο στη βάση ενός συλλογισμού με προκειμένες και συμπέρασμα, αλλά και στη βάση αυτών που λέγονται γι' αυτήν από τον κόσμο· γιατί με την αλήθεια όλα τα δεδομένα βρίσκονται σε αρμονική συμφωνία, ενώ με το ψεύδος γρήγορα έρχονται σε διαφωνία και σε σύγκρουση.

Με τα αγαθά, λοιπόν, να έχουν χωριστεί σε τρεις κατηγορίες, δηλαδή στα λεγόμενα εξωτερικά, σ' αυτά που σχετίζονται με την ψυχή και σ' αυτά που σχετίζονται με το σώμα, ονομάζουμε όλοι κατεχοκνή αγαθά —αγαθά στην κυριολεξία— αυτά που σχετίζονται με την ψυχή· και όταν μιλούμε για «ψυχικές πράξεις» και για «ψυχικές ενέργειες», εννοούμε αυτές που σχετίζονται με την ψυχή. Πρέπει, επομένως, να ήταν σωστός ο ορισμός μας, σύμφωνα τουλάχιστον με αυτή τη γνώμη, που είναι παλαιά και γίνεται δεκτή από τους ανθρώπους της φιλοσοφίας. Σωστός είναι επίσης και από την άποψη ότι το τέλος το ταυτίζουμε με κάποιες πράξεις και κάποιες ενέργειες· γιατί έτσι το τέλος παίρνει θέση μεταξύ των αγαθών που σχετίζονται με την ψυχή και όχι μεταξύ των εξωτερικών αγαθών. Με τον ορισμό μας συνάδει και η πίστη ότι ο ευδαίμων άνθρωπος ζει καλά και πράττει καλά — δεν το είπαμε πράγματι κάπως έτσι, ότι η ευδαιμονία είναι ευζωία και ευπραξία; Από την άλλη, φαίνεται ότι τα χαρακτηριστικά που ζητούμε να υπάρχουν στην ευδαιμονία περιέχονται —όλα τους— στον ορισμό που δώσαμε. Κάποιοι, πράγματι, ταυτίζουν την ευδαιμονία με την αρετή, άλλοι με την πρακτική σοφία, άλλοι με τη σοφία των φιλοσόφων, κάποιοι άλλοι με αυτά που είπαμε ή με κάποιο από αυτά συνδυασμένα με την ηδονή ή σε καμιά περίπτωση δίχως αυτήν·

τέλος κάποιοι άλλοι προσθέτουν και ένα πλήθος από εξωτερικά αγαθά. Από αυτές, πάλι, τις απόψεις άλλες είναι πλατιά διαδεδομένες και έρχονται από πολύ παλιά, ενώ άλλες εκπροσωπούνται από λίγους αλλά διακεκριμένους ανθρώπους. Και στις δύο περιπτώσεις δεν είναι καθόλου πιθανό οι γνώμες τους αυτές να είναι ολότελα λανθασμένες· αντίθετα είναι πιθανό σε μια τουλάχιστο περίπτωση —ίσως και στις πιο πολλές— να πετυχαίνουν το σωστό.

Με αυτούς λοιπόν που ταυτίζουν την ευδαιμονία με την αρετή ή με κάποια αρετή ο ορισμός μας βρίσκεται σε απόλυτη συμφωνία· στην αρετή έχει, πράγματι, την αρχή της η ενάρτη ενέργεια. [...]

Αν δεχτούμε —γενικά— ότι υπάρχουν δώρα των θεών στους ανθρώπους, θα είναι λογικό να συμπεράνουμε ότι και η ευδαιμονία είναι ένα δώρο των θεών, και μάλιστα περισσότερο αυτό από οποιοδήποτε άλλο από τα ανθρώπινα πράγματα, αφού είναι το καλύτερο από όλα. [...] Η ευδαιμονία, ακόμη και αν δεν είναι δώρο των θεών, αλλά έρχεται στους ανθρώπους ως αποτέλεσμα της αρετής και κάποιας σπουδής ή άσκησης, είναι, πάντως, ένα από τα πιο θεϊκά πράγματα· γιατί το βραβείο και το τέλος της αρετής είναι —ολοφάνερα— το καλύτερο πράγμα στον κόσμο: είναι κάτι το θεϊκό και μακάριο.

Θα πρέπει, επίσης, να δεχτούμε ότι η ευδαιμονία είναι ένα κοινό αγαθό, που μπορεί να αποκτηθεί από πολλούς ανθρώπους, αφού είναι δυνατό να υπάρξει σε όλους όσοι δεν είναι ανάπηροι ως προς την αρετή: το μόνο που χρειάζεται είναι κάποιο είδος σπουδής και προσωπικής προσπάθειας. Αν όμως είναι καλύτερο με αυτόν τον τρόπο να γίνεται κανείς ευδαίμων παρά με την επενέργεια της τύχης, είναι εύλογο έτσι να έχει το πράγμα, αφού τα πάντα στη φύση γίνονται πάντοτε με τον τελειότερο δυνατό τρόπο — το ίδιο ισχύει και στην περιοχή της τέχνης και, γενικά, της κάθε αιτίας, πολύ περισσότερο, φυσικά, στην περιοχή της καλύτερης από όλες τις αιτίες. Να αφήσουμε όμως στην τύχη το πιο μεγάλο και το πιο ωραίο πράγμα θα ήταν ένα πολύ μεγάλο σφάλμα.

Το θέμα όμως που συζητούμε δια φωτίζεται και από τον ορισμό που δώσαμε. Είπαμε δηλαδή ότι η ευδαιμονία είναι ένα είδος ενέργειας της ψυχής σύμφωνη με την αρετή. Από τα υπόλοιπα αγαθά μερικά πρέπει απαραίτητα να υπάρχουν, ενώ άλλα είναι —από τη φύση τους— βοηθητικά και χρήσιμα σαν εργαλεία.

Αυτά βρίσκονται σε απόλυτη συμφωνία και με όσα είπαμε στην αρχή αρχή. Εκεί ορίσαμε ότι το τέλος της πολιτικής τέχνης/επιστήμης είναι το υπέρτατο τέλος. Αυτό, λοιπόν, για το οποίο κυρίως φροντίζει αυτή η τέχνη/επιστήμη είναι το να προσδώσει μια συγκεκριμένη ποιότητα στους πολίτες: να τους κάνει καλούς και ικανούς να πράττουν ωραίες πράξεις. Πολύ δικαιολογημένα, άρα, δεν χαρακτηρίζουμε ποτέ ευδαίμονα ούτε το βόδι ούτε το άλογο ούτε οποιοδήποτε άλλο ζώο, αφού κανένα τους [1100a] δεν μπορεί να έχει συμμετοχή σε τέτοιου είδους ενέργειες. Για τον ίδιο λόγο ούτε και σ' ένα παιδί μπορεί να αποδοθεί ο χαρακτηρισμός αυτός, για τον λόγο ότι το παιδί δεν έχει ακόμη την ικανότητα —λόγω ηλικίας— να κάνει τέτοιου είδους ενέργειες· και όσα παιδιά τα χαρακτηρίζουμε έτσι, είναι γιατί τρέφουμε γι' αυτά καλές ελπίδες. Γιατί, όπως το είπαμε ήδη, δεν χρειάζεται μόνο τέλεια αρετή· χρειάζεται και μια τέλεια ζωή. Γιατί στη ζωή συμβαίνουν πολλές μεταβολές και λογίων λογίων τύχες, και είναι ενδεχόμενο ακόμη και ο πιο ευτυχισμένος άνθρωπος να περιπέσει

στα γηρατειά του σε μεγάλες δυστυχίες, όπως διηγούνται για τον Πρίαμο τα ποιήματα του Τρωικού κύκλου. Έναν τέτοιο όμως άνθρωπο, έναν άνθρωπο που τον βρήκαν τέτοιες δυστυχίες και τέλειωσε άθλια τη ζωή του, κανένας δεν τον λέει ευδαίμονα.

[10] Μήπως, επομένως, δεν πρέπει να ονομάζουμε κανέναν άνθρωπο ευδαίμονα όσο ζει; [...] Μήπως καλύτερα θα έπρεπε να δεχτούμε πως δεν είναι με κανέναν τρόπο σωστό να παρακολουθούμε αυτές τις εναλλαγές της τύχης; Οι επιτυχίες ή οι αποτυχίες στη ζωή δεν στηρίζονται σ' αυτές· η ζωή του ανθρώπου τις χρειάζεται, όπως είπαμε, και αυτές, το αποφασιστικό όμως στοιχείο για την ευδαιμονία του ανθρώπου είναι οι σύμφωνες με την αρετή ενέργειες — οι αντίθετες φέρνουν το αντίθετο ακριβώς αποτέλεσμα.

Η απάντηση που μόλις τώρα δώσαμε στο ερώτημα που θέσαμε αποτελεί —και αυτή— μαρτυρία υπέρ της ορθότητας του ορισμού μας. Κανένα, πράγματι, από τα έργα των ανθρώπων δεν παρουσιάζει τέτοια σταθερότητα και μονιμότητα όση οι σύμφωνες με την αρετή ενέργειες. Αυτές θεωρούνται, πράγματι, πιο μόνιμες και από τις επιστήμες. Από τις ενέργειες, πάλι, αυτές οι πολυτιμότερες και οι πιο σημαντικές είναι μονιμότερες, γιατί οι ευδαίμονες περνούν τη ζωή τους ασκώντας τις σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι όλες τις άλλες και με τρόπο πιο συνεχή από ό,τι όλες τις άλλες· αυτό μοιάζει να είναι και η αιτία που δεν υπάρχει στην περίπτωση τους λήθη. Θα υπάρξει λοιπόν στον ευδαίμονα άνθρωπο η σταθερότητα και η μονιμότητα που λέμε, και θα μείνει σε όλη του τη ζωή έτσι όπως είναι· γιατί θα εκτελεί ή θα θεάται τις πράξεις της αρετής πάντοτε, ή κατά κύριο λόγο αυτές παρά οτιδήποτε άλλο. Όσο για τις εναλλαγές της τύχης, αυτές θα τις αντιμετωπίσει με τον ωραιότερο τρόπο και σίγουρα με απόλυτη ευημερία αυτός που είναι «από κάθε άποψη καλός, τετράγωνος και δίχως κανένα απολύτως ψεγάδι». Πολλά είναι αυτά που φέρνει η τύχη, διαφορετικά μεταξύ τους ως προς το μέγεθος. Οι μικρές ευτυχίες, το ίδιο και οι μικρές δυστυχίες, είναι φανερό ότι δεν μεταβάλλουν με το βάρος τους το ισοζύγιο της ζωής. Με τις μεγάλες όμως, αν εμφανίζονται και συχνά, το πράγμα έχει έτσι: αν τελικά είναι καλές, δεν μπορεί παρά να κάνουν πιο ευδαίμονα τη ζωή (δεν είναι μόνο ότι από τη φύση τους βοηθούν να γίνει η ζωή πιο όμορφη· επιπλέον μπορεί κανείς να τις χρησιμοποιήσει με όμορφο και ενάρετο τρόπο)· αν όμως συμβεί το αντίθετο, συνθλίβουν και καταστρέφουν την ευδαιμονία, γιατί φέρνουν στενοχώριες και αποτελούν εμπόδιο για πολλές ενέργειες. Και όμως, ακόμη και μέσα σ' αυτές, η όμορφη συμπεριφορά σκορπάει τη λάμψη της, όταν κανείς υπομένει καρτερικά πολλές και μεγάλες δυστυχίες — όχι από αναισθησία, αλλά γιατί είναι ένας άνθρωπος αληθινά άρχοντας και μεγαλόψυχος. Και αν οι ενέργειες είναι, όπως είπαμε, το αποφασιστικό στοιχείο για την ευδαιμονία του ανθρώπου, κανένας ευδαίμων άνθρωπος δεν μπορεί ποτέ να γίνει δυστυχισμένος· γιατί ποτέ δεν θα κάνει πράγματα σιχαμερά και τιποτένια. Γιατί ο αληθινά [1101a] καλός και μυαλωμένος άνθρωπος ξέρει —όπως δεχόμαστε— να υπομένει με ευημερία όλες τις εναλλαγές της τύχης και να κάνει πάντοτε —μέσα στα εκάστοτε δεδομένα— το καλύτερο, ακριβώς όπως ο καλός στρατηγός ξέρει να κάνει την καλύτερη από πολεμικής απόψεως χρήση του στρατού που έχει στη διάθεσή του, και όπως ο παπουτσής ξέρει, από τα δέρματα που του έχουν δοθεί, να κάνει ένα ωραιότατο παπούτσι — με τον ίδιο τρόπο και όλοι οι άλλοι τεχνίτες. Αν έτσι έχει

το πράγμα, ο ευδαίμων άνθρωπος δεν θα γίνει ποτέ δυστυχισμένος, σίγουρα όμως δεν θα είναι μακάριος, αν περιπέσει σε συμφορές σαν τις συμφορές του Πρίαμου.

[...] και αν τον βρουν τέτοιες δυστυχίες, δεν θα γίνει πάλι ευδαίμων μέσα σε λίγο χρόνο, αλλά, και αν ξαναγίνει, αυτό θα συμβεί αφού συμπληρωθεί πολύς χρόνος, όταν στο μεταξύ θα έχει πετύχει μεγάλα και ωραία πράγματα. Τι μας εμποδίζει λοιπόν να λέμε ότι ευδαίμων είναι ο άνθρωπος που ενεργεί σύμφωνα με την τέλεια αρετή, έχοντας στη διάθεσή του σε ικανοποιητικό βαθμό και τα εξωτερικά αγαθά, όχι για ένα κάποιο χρονικό διάστημα, αλλά στη διάρκεια μιας τέλει ζωής; Ή μήπως πρέπει να προσθέσουμε «και που θα ζήσει με αυτόν τον τρόπο και θα τελειώσει τη ζωή του με ανάλογο τρόπο», γιατί το μέλλον μάς είναι άγνωστο, η ευδαιμονία όμως δεχόμαστε ότι είναι τέλος και κάτι το τέλει από κάθε άποψη; Αν είναι έτσι, ευδαίμονες θα ονομάσουμε εκείνους τους ζωντανούς ανθρώπους οι οποίοι έχουν, και θα έχουν, όλα αυτά που είπαμε — πάντως, είπαμε: «ανθρώπους».

[...] [13] Αφού λοιπόν η ευδαιμονία είναι ενέργεια της ψυχής σύμφωνα με την τέλεια αρετή, πρέπει τώρα να μιλήσουμε για την αρετή. Ίσως με τον τρόπο αυτό θα μπορούσαμε, επίσης, να διακρίνουμε ακόμη καλύτερα την ουσία της ευδαιμονίας.

Όλοι, άλλωστε, το παραδέχονται ότι και ο γνήσιος, ο αληθινός πολιτικός για την αρετή κοπιάζει κατά κύριο λόγο. Πραγματικά, αυτό που θέλει ο πολιτικός είναι να κάνει τους πολίτες αγαθούς και υπάκουους στους νόμους. Παράδειγμα έχουμε τους νομοθέτες των Κρητών και των Λακεδαιμονίων — και όσους άλλους υπήρξαν σαν κι αυτούς. Και, φυσικά, αν η πρόθεση αυτή ανήκει στην πολιτική, τότε η έρευνά μας —θα έλεγε κανείς— εντάσσεται απολύτως στον αρχικό μας σχεδιασμό. Το έργο μας λοιπόν είναι να μιλήσουμε για την αρετή — για την αρετή, βέβαια, του ανθρώπου, αφού το αγαθό που ψάχναμε ήταν το αγαθό για τον άνθρωπο και η ευδαιμονία ήταν η ευδαιμονία του ανθρώπου. Λέγοντας «αρετή του ανθρώπου» εννοούμε όχι την αρετή του σώματος, αλλά την αρετή της ψυχής — και την ευδαιμονία ενέργεια της ψυχής δεν τη λέγαμε; Με τα πράγματα να έχουν έτσι, είναι φανερό ότι ο πολιτικός πρέπει να γνωρίζει, σε κάποιο βαθμό, τα σχετικά με την ψυχή, ακριβώς όπως ο γιατρός που θέλει να θεραπεύσει τα μάτια πρέπει να γνωρίζει το σώμα στο σύνολό του —ένα λόγο παραπάνω, αφού η πολιτική επιστήμη είναι πιο άξια τιμής και ανώτερη από την ιατρική. Οι πιο καλλιεργημένοι, άλλωστε, μεταξύ των γιατρών κάνουν πολλά προκειμένου να γνωρίσουν καλά το ανθρώπινο σώμα. Συμπέρασμα: Πρέπει και ο πολιτικός να φροντίσει να αποκτήσει μια σαφή εικόνα σχετικά με την ψυχή του ανθρώπου. [...]

»ένα μέρος της ψυχής είναι το δίχως *λόγον*, ενώ το άλλο είναι αυτό που έχει *λόγον*. [...] Ένα μέρος από το άλογο μέρος της ψυχής είναι κοινό σε όλους τους ζωντανούς οργανισμούς: είναι το φυτικό μέρος της, αυτό που κάνει όλους αυτούς τους ζωντανούς οργανισμούς να τρέφονται και να μεγαλώνουν. [...] δεν χαρακτηρίζει αποκλειστικά και μόνο τους ανθρώπους. [...] Ας αφήσουμε λοιπόν κατά μέρος τα θεραπευτικά μέρη της ψυχής, αφού από τη φύση του δεν μετέχει στην ανθρώπινη αρετή.

Φαίνεται όμως ότι στην ψυχή υπάρχει και άλλο ένα άλογο μέρος, που όμως μετέχει κατά κάποιον τρόπο στον *λόγο*. Έτσι, όταν μιλούμε για εγκρατή και για μη εγκρατή άνθρωπο, ο έπαινός μας είναι για τον *λόγο* και για το μέρος της ψυχής που έχει αυτόν τον *λόγο*, αφού αυτός είναι που παρακινεί σωστά και προτρέπει στο καλύτερο. Είναι

όμως φανερό ότι και στα δύο υπάρχει και μια άλλη δύναμη, αντίθετη –από τη φύση της– με τον λόγο, μια δύναμη που αντιμάχεται τον λόγο και αντιστέκεται σ’ αυτόν. Είναι αυτό ακριβώς που συμβαίνει στα παράλυτα μέλη του σώματος: θέλουμε να τα κινήσουμε προς τα δεξιά, και εκείνα –αντίθετα– κινούνται προς τα αριστερά· το ίδιο συμβαίνει και με την ψυχή: οι ορμές των ακρατών ανθρώπων κινούνται προς την αντίθετη κατεύθυνση· μόνο που στο σώμα το βλέπουμε το ξεστράτισμα, ενώ στην ψυχή δεν το βλέπουμε. Εν πάση περιπτώσει δεν υπάρχει καθόλου λιγότερος λόγος να θεωρούμε ότι και στην ψυχή υπάρχει κάτι που αντιτίθεται στον λόγο, κάτι που εναντιώνεται και αντιστέκεται σ’ αυτόν (πως αυτό είναι κάτι άλλο, δεν χρειάζεται να μας απασχολήσει εδώ). Μετέχει, πάντως, και αυτό στον λόγο, όπως είπαμε· το βέβαιο είναι ότι στην περίπτωση του εγκρατούς αυτό πειθαρχεί στον λόγο — και ασφαλώς είναι ακόμη πιο υπάκουο στην περίπτωση του μετρημένου και ανδρείου ανθρώπου: εδώ η συμφωνία με τον λόγο είναι πλήρης.

[...] Αν λοιπόν πρέπει να πούμε ότι και αυτό το μέρος της ψυχής έχει λόγον, τότε διπλό θα είναι και το μέρος της ψυχής που έχει λόγον: ένα θα είναι το μέρος που έχει λόγον στην κυριολεξία και μέσα του, και άλλο ένα αυτό που έχει την ιδιότητα «να υπακούει» στον λόγο, όπως ακριβώς υπακούει κανείς στον πατέρα του. Κατά τη διάκριση αυτή υποδιαιρείται και η αρετή σε είδη. Άλλες, πράγματι, αρετές τις λέμε διανοητικές και άλλες ηθικές: η σοφία, η αντιληπτικότητα, η φρόνηση είναι διανοητικές αρετές, ενώ η ελευθεριότητα και η σωφροσύνη είναι ηθικές αρετές. Μιλώντας, πράγματι, για τον χαρακτήρα ενός ανθρώπου δεν λέμε ότι είναι σοφός ή ότι έχει γρήγορη αντίληψη, αλλ’ ότι είναι πρᾶος ή σώφρων. Επαινούμε, πάντως, και τον σοφό για την ψυχική ιδιότητα που έχει. Τις άξιες επαίνου *έξεις* τις λέμε αρετές.

[1103a] [1] Δύο είναι, όπως είδαμε, τα είδη της αρετής, η *διανοητική* και η *ηθική*. Η *διανοητική* αρετή χρωστάει και τη γένεση και την αύξησή της κατά κύριο λόγο στη διδασκαλία (γι’ αυτό και εκείνο που χρειάζεται γι’ αυτήν είναι η πείρα και ο χρόνος), ενώ η *ηθική* αρετή είναι αποτέλεσμα του *έθους* (και το ίδιο της το όνομα, άλλωστε, μικρή μόνο διαφορά παρουσιάζει από τη λέξη *έθος*). [...] Συμπέρασμα: οι αρετές δεν υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως — ούτε όμως και είναι αντίθετη προς τη φύση μας η γένεσή τους μέσα μας: η φύση μάς έκανε επιδεκτικούς στις αρετές, τέλειοι όμως σ’ αυτές γινόμαστε με τη διαδικασία του *έθους*.

Επίσης: Για καθετί που το έχουμε από τη φύση, πρώτα έχουμε τη δυνατότητά του να ενεργήσει. Στην ενέργεια την ίδια φτάνουμε ύστερα (το πράγμα γίνεται φανερό στις αισθήσεις μας. Πραγματικά, τις αισθήσεις της όρασης ή της ακοής δεν τις αποκτήσαμε έχοντας δει ή έχοντας ακούσει πολλές φορές, αλλά αντίθετα: έχοντάς τις τις χρησιμοποιήσαμε· δεν τις αποκτήσαμε με τη χρήση), τις αρετές όμως τις αποκτούμε αφού πρώτα τις εφαρμόσουμε στην πράξη — όπως ακριβώς γίνεται και στις άλλες τέχνες· τα πράγματα δηλαδή που πρέπει πρώτα να τα μάθουμε προτού αρχίσουμε να τα κάνουμε, τα μαθαίνουμε κάνοντάς τα: [...].

Την επιβεβαίωση μάς την προσφέρει και αυτό που γίνεται στις πολιτείες· πραγματικά, οι νομοθέτες κάνουν καλούς τους πολίτες τους ασκώντας τους να αποκτούν τις συγκεκριμένες συνήθειες — αυτή είναι η θέληση του κάθε νομοθέτη, και όσοι δεν τα καταφέρνουν σ’ αυτό, δεν πετυχαίνουν στο έργο τους· σ’ αυτό, άλλωστε, και διαφέρει

τελικά το ένα πολίτευμα από το άλλο, το καλό από το λιγότερο καλό.

Επίσης: Η γένεση κάθε αρετής και η φθορά της έχουν την ίδια αρχή και γίνονται με τα ίδια μέσα — έτσι ακριβώς γίνεται και στις τέχνες [...] κάνοντας αυτά που κάνουμε στην καθημερινή μας συνάφεια με τους άλλους ανθρώπους· άλλοι γινόμαστε δίκαιοι και άλλοι άδικοι· επίσης: κάνοντας αυτά που κάνουμε στις επικίνδυνες και φοβερές περιστάσεις της ζωής και αποκτώντας σιγά σιγά τη συνήθεια να αισθανόμαστε φόβο ή θάρρος, άλλοι γινόμαστε ανδρείοι και άλλοι δειλοί. Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και σε σχέση με τις επιθυμίες και την οργή: άλλοι γίνονται σώφρονες και πρᾶοι και άλλοι ακόλαστοι και οργίλοι, οι πρώτοι με το να συμπεριφέρονται έτσι στις περιστάσεις αυτές και οι άλλοι με τον αντίθετο τρόπο. Με δυο λόγια: οι έξεις γεννιούνται από την επανάληψη όμοιων ενεργειών. Γι’ αυτό και πρέπει να φροντίζουμε οι ενέργειές μας να έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, αφού οι έξεις είναι τελικά αντίστοιχες προς τις διαφορές που οι ενέργειες αυτές παρουσιάζουν μεταξύ τους. Δεν έχει λοιπόν μικρή σημασία να αποκτά κανείς όσο γίνεται πιο νέος αυτές ή εκείνες τις συνήθειες· ίσα ίσα έχει πολύ μεγάλη σημασία, ή μάλλον σημαίνει το παν.

[...] Ας βάλουμε λοιπόν ως βάση τη γενικά παραδεκτή αρχή ότι οι πράξεις μας πρέπει να κατευθύνονται από τον *ορθό λόγο*. [...] Ας ξεκινήσουμε λοιπόν με την παρατήρηση ότι τα πράγματα αυτά έχουν από τη φύση τους την ιδιότητα να φθείρονται από την έλλειψη και την υπερβολή, όπως ακριβώς βλέπουμε ότι γίνεται στην περίπτωση της σωματικής ρώμης και της υγείας [...]. Έτσι: οι υπερβολικές γυμναστικές ασκήσεις αλλά και οι λειψές φθείρουν τη σωματική δύναμη. Επίσης: τα ποτά και τα τρόφιμα, όταν γίνονται περισσότερα ή λιγότερα από κάποια συγκεκριμένη ποσότητα, φθείρουν την υγεία, ενώ τα σύμφωνα με το μέτρο τη γεννούν, την αυξάνουν και τη διασφαλίζουν. Το ίδιο λοιπόν συμβαίνει και στην περίπτωση της σωφροσύνης, της ανδρείας και των άλλων αρετών. Πραγματικά, ο άνθρωπος που συστηματικά τρέπεται σε φυγή μπροστά στο καθετί, που φοβάται τα πάντα και δεν αντιστέκεται σε τίποτε, γίνεται δειλός· ο άνθρωπος, από την άλλη, που δεν φοβάται τίποτε και βγαίνει να αντιμετωπίζει το καθετί, γίνεται απόκοτος· το ίδιο: αυτός που απολαμβάνει συστηματικά όλων των ειδών τις ηδονές και δεν μένει μακριά από καμία, γίνεται ακόλαστος, ενώ αυτός που –σαν αγροίκος– μένει συστηματικά μακριά από όλες τους, γίνεται, θα λέγαμε, αναίσθητος. Συμπέρασμα: τη σωφροσύνη και την ανδρεία τις φθείρει η υπερβολή και η έλλειψη, ενώ η μεσότητα τις σώζει.

Δεν είναι όμως μόνο ότι έχουν την ίδια αρχή και τις ίδιες αιτίες τόσο η γένεση και η αύξηση των αρετών όσο και η φθορά τους· στον ίδιο επίσης χώρο θα εκδηλωθεί και η πραγμάτωσή τους· έτσι, άλλωστε, συμβαίνει και στις άλλες, τις πιο φανερές, περιπτώσεις· π.χ. στην περίπτωση της σωματικής ρώμης: η σωματική ρώμη γεννιέται από την πολλή τροφή και από την άσκηση στους πολλούς κόπους, αυτά όμως τα πράγματα είναι ικανός να τα κάνει κατά κύριο λόγο ο σωματικά ρωμαλέος. Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και με τις αρετές: μένοντας συστηματικά μακριά από τις ηδονές γινόμαστε σώφρονες, και όταν γίνουμε, έχουμε πια σε πολύ μεγάλο βαθμό τη δύναμη να μένουμε μακριά τους· το ίδιο [1104b] και με την ανδρεία: αποκτώντας σιγά σιγά τη συνήθεια να περιφρονούμε τα πράγματα που προκαλούν φόβο και να τα αντιμετωπίζουμε, γινόμαστε ανδρείοι, και όταν γίνουμε, έχουμε πια σε πολύ μεγάλο βαθμό τη δύναμη να τα αντιμετωπίζουμε. [3]

Σημάδι αποδεικτικό των έξεων πρέπει να θεωρούμε την ευχαρίστηση ή τη δυσaréσκεια που συνοδεύει τις πράξεις μας. Αυτό θα πει: Όποιος μένει μακριά από τις σωματικές ηδονές και αυτό του προκαλεί ευχαρίστηση, είναι άνθρωπος σώφρων· ακόλαστος είναι αυτός που το πράγμα αυτό τον δυσαρρεστεί. Επίσης: ο άνθρωπος που στέκεται να αντιμετωπίσει όλα τα επικίνδυνα πράγματα και αυτό του προκαλεί ευχαρίστηση ή, έστω, δεν τον δυσαρρεστεί, είναι ανδρείος· δειλός είναι αυτός που το πράγμα αυτό τον δυσαρρεστεί. Και όλα αυτά γιατί η ηθική αρετή σχετίζεται στην πραγματικότητα με την ευχαρίστηση και με τη δυσaréσκεια: η ευχαρίστηση μάς εξωθεί να κάνουμε ευτελή πράγματα, η δυσaréσκεια μάς κρατάει μακριά από τα όμορφα πράγματα. Γι' αυτό και είναι ανάγκη –όπως το λέει ο Πλάτωνας– να έχει πάρει κανείς ήδη από μικρός εκείνη την αγωγή που θα τον κάνει να ευχαριστιέται και να δυσαρρεστείται με αυτά που πρέπει· αυτή είναι η σωστή παιδεία.

Έπειτα, αν λάβουμε υπόψη μας ότι οι αρετές έχουν σχέση με τις πράξεις και με τα πάθη και ότι κάθε πάθος και κάθε πράξη συνοδεύεται από ευχαρίστηση ή δυσaréσκεια, νά άλλος ένας λόγος, σκέφτομαι, να πούμε ότι η αρετή βρίσκεται σε σχέση με την ευχαρίστηση και με τη δυσaréσκεια. Το πράγμα γίνεται φανερό και από τις τιμωρίες, που γίνονται μέσω αυτών· οι τιμωρίες είναι, πράγματι, ένα είδος θεραπείας, και οι θεραπείες γίνονται, φυσικά, με τα αντίθετα.

Επίσης, όπως είπαμε και πριν από λίγο, ο ιδιαίτερος χαρακτήρας κάθε ψυχικής έξης σχετίζεται με το (και προσδιορίζεται από το) είδος των πραγμάτων από τα οποία αυτή γίνεται χειρότερη ή καλύτερη — η ποιότητα των ανθρώπων ευτελίζεται ανάλογα με τη στάση τους απέναντι στα ευχάριστα και στα δυσάρεστα πράγματα, ανάλογα δηλαδή με το κυνήγι και την αποφυγή αυτών που δεν πρέπει, τη στιγμή που δεν πρέπει, με τον τρόπο που δεν πρέπει. [...]

Και για να χρησιμοποιήσουμε τον λόγο του Ηράκλειτου, είναι δυσκολότερο να παλέψεις με την ηδονή παρά με τον θυμό, η επιστήμη όμως και η αρετή έχουν πάντοτε να κάνουν με το δυσκολότερο, γιατί τότε το καλό γίνεται καλύτερο. Και γι' αυτόν επομένως τον λόγο όλη η συζήτηση για την αρετή και για την πολιτική τέχνη είναι συζήτηση για το ευχάριστο και για το δυσάρεστο, αφού αυτός που ξέρει να χειρίζεται σωστά το ευχάριστο και το δυσάρεστο θα γίνει καλός, ενώ αυτός που τα χειρίζεται άσχημα θα γίνει κακός.

[4] Μπορεί, βέβαια, να παραξενευτεί κανείς και να ρωτήσει τι εννοούμε όταν λέμε ότι –υποχρεωτικά– δίκαιοι γινόμαστε πράττοντας δίκαιες πράξεις, σώφρονες πράττοντας σώφρονες πράξεις, αφού οι άνθρωποι που πράττουν δίκαιες και σώφρονες πράξεις είναι ήδη δίκαιοι και σώφρονες, ακριβώς όπως είναι ήδη γραμματικοί και μουσικοί όσοι πράττουν τα γραμματικά και τα μουσικά.

Ή μήπως δεν είναι έτσι τα πράγματα ούτε στις τέχνες; Γιατί μπορεί κανείς να κάνει κάτι το γραμματικό και στην τύχη, ή με την υπόδειξη ενός άλλου. Τότε μόνο λοιπόν θα είναι κανείς γραμματικός, όταν α) θα έχει κάνει κάτι γραμματικό και β) θα το έχει κάνει με γραμματικό τρόπο, που πάει να πει: σύμφωνα με τις γραμματικές γνώσεις που έχει μέσα του.

Έπειτα η περίπτωση των τεχνών και η περίπτωση των αρετών δεν είναι ίδιες· γιατί τα προϊόντα των τεχνών την αξία τους την έχουν μέσα τους· είναι αρκετό, επομένως,

να παραχθούν έχοντας κάποια ποιότητα· όσα όμως γίνονται σύμφωνα με την τάδε ή την τάδε αρετή, δεν είναι πράξεις δικαιοσύνης ή σωφροσύνης απλώς αν έχουν αυτά ή αυτά τα χαρακτηριστικά, αλλά και αν αυτός που τα πράττει τα πράττει έχοντας κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά: πρώτα πρώτα αν ενεργεί έχοντας ακριβή γνώση· έπειτα αν οι πράξεις του είναι αποτέλεσμα επιλογής και προτίμησης, επιλογής μάλιστα και προτίμησης γι' αυτές καθαυτές τις πράξεις· τρίτον αν στον τρόπο με τον οποίο ενεργεί εμμένει σταθερά και αμετάβλητα. Για την κατοχή, βέβαια, [1105b] των άλλων τεχνών όλα αυτά δεν λογαριάζονται ως όροι και προϋποθέσεις (μόνος όρος εκεί είναι η γνώση), για των αρετών όμως την κατοχή η γνώση δεν έχει καμία ή, έστω, έχει μικρή μόνο σημασία, ενώ τα υπόλοιπα έχουν όχι μικρή, αλλά τη μέγιστη σημασία: και τα δυο τους είναι το αποτέλεσμα που προκύπτει από το ότι το άτομο πράττει επανειλημμένα δίκαιες και σώφρονες πράξεις.

Οι πράξεις λοιπόν λέγονται δίκαιες και σώφρονες, όταν είναι σαν αυτές που θα έκανε ο δίκαιος ή ο σώφρων άνθρωπος· δίκαιος όμως και σώφρων άνθρωπος δεν είναι αυτός που κάνει τις πράξεις αυτές, αλλά αυτός που τις κάνει και με τον τρόπο που τις κάνουν οι δίκαιοι και οι σώφρονες άνθρωποι. Σωστά λοιπόν λέμε ότι ο άνθρωπος γίνεται δίκαιος από τις επανειλημμένες πράξεις δικαιοσύνης, ή ότι ο άνθρωπος γίνεται σώφρων από τις επανειλημμένες πράξεις σωφροσύνης· άνθρωπος που δεν κάνει επανειλημμένα τις πράξεις αυτές, δεν πρόκειται ποτέ να αποκτήσει αυτές τις αρετές.

Οι περισσότεροι, πάντως, άνθρωποι, αντί να ενεργούν έτσι, βρίσκουν καταφύγιο στις θεωρίες και φαντάζονται ότι φιλοσοφούν, και ότι έτσι θα γίνουν ενάρετοι· στην πραγματικότητα κάνουν ό,τι και οι άρρωστοι, που ακούν με προσοχή τους γιατρούς, δεν εκτελούν όμως καμιά από τις εντολές τους. Όπως λοιπόν και εκείνοι δεν θα ανακτήσουν τη σωματική τους υγεία με μια τέτοιου είδους «θεραπεία», έτσι και αυτοί δεν θα βρουν ποτέ της ψυχής τους την υγεία με τέτοιου είδους φιλοσοφία.

[5] Ύστερα από όλα αυτά καιρός να εξετάσουμε τι είναι η αρετή. Δεδομένου ότι τα συμβαίνοντα στην ψυχή μας είναι τρία, *πάθη*, *δυνάμεις*, *έξεις*, η αρετή δεν μπορεί παρά να είναι ένα από αυτά. Λέγοντας *πάθη* εννοώ την επιθυμία, την οργή, τον φόβο, το θάρρος, τον φθόνο, τη χαρά, την αγάπη, το μίσος, τη λαχτάρα, τη ζηλοτυπία, την ευσπλαχνία, γενικά όσα συνοδεύονται από ευχαρίστηση ή δυσaréσκεια. Λέγοντας *δυνάμεις* εννοώ αυτές που κάνουν να λεγόμεστε ικανοί να έχουμε μετοχή σ' αυτά, δηλαδή στα *πάθη* (να μπορούμε π.χ. να οργιζόμαστε ή να λυπούμαστε ή να νιώθουμε ευσπλαχνία)· λέγοντας, τέλος, *έξεις* εννοώ την καλή ή κακή μας σχέση με τα *πάθη* (εν σχέσει π.χ. προς την οργή: αν οργιζόμαστε πάρα πολύ ή εντελώς χαλαρά, η σχέση μας με την οργή είναι κακή, αν όμως οργιζόμαστε με έναν *μέσο* τρόπο, η σχέση μας με αυτήν είναι καλή· το ίδιο και με τα άλλα *πάθη*).

Ούτε οι αρετές, επομένως, ούτε οι κακίες είναι *πάθη*, αφού κανένας δεν μας λέει καλούς ή όχι καλούς κατά τα *πάθη*, ενώ μας λένε κατά τις αρετές και τις κακίες· έπειτα, κανένας δεν μας επαινεί ούτε μας ψέγει κατά τα *πάθη* (κανένας δεν επαινεί τον άνθρωπο που αισθάνεται φόβο ή οργή, ούτε κατηγορεί τον άνθρωπο που, έτσι γενικά, οργίζεται, [1106a] αλλά αυτόν που οργίζεται με έναν ορισμένο τρόπο), ενώ κατά τις αρετές και τις κακίες μάς επαινούν ή μας ψέγουν.

Οργιζόμαστε, επίσης, και φοβόμαστε όχι από δική μας επιλογή· οι αρετές όμως εί-

ναι, κατά κάποιο τρόπο, αποτέλεσμα επιλογής ή, έστω, όχι δίχως διαδικασία επιλογής. Τέλος, εν σχέσει με τα *πάθη* ο λόγος μας χρησιμοποιεί τη λέξη «*κινούμαι*», ενώ εν σχέσει με τις αρετές και τις κακίες όχι τη λέξη «*κινούμαι*», αλλά τη λέξη «*διάκειμαι*».

Για τους ίδιους αυτούς λόγους δεν είναι ούτε *δυνάμεις*. Πραγματικά, ούτε μας λένε καλούς ή κακούς ούτε μας επαινούν ή μας ψέγουν για μόνο τον λόγο ότι μπορούμε να μετέχουμε στα *πάθη*· άλλωστε τις *δυνάμεις* τις έχουμε εκ φύσεως, καλοί όμως ή κακοί δεν γινόμαστε από τη φύση — για το θέμα όμως αυτό μιλήσαμε πρωτίτερα.

Αν λοιπόν οι αρετές δεν είναι ούτε *πάθη* ούτε *δυνάμεις*, μένει να είναι *έξεις*.

Εδώ ολοκληρώθηκε ο λόγος μας για το γένος της αρετής.

[...] Η αρετή λοιπόν είναι μια *έξη*, που α) επιλέγεται ελεύθερα από το άτομο, β) βρίσκεται στο μέσον, [1107a] στο μέσον όμως το «σε σχέση προς εμάς» το μέσον αυτό καθορίζεται από τη λογική — πιο συγκεκριμένα, από τη λογική, πιστεύω, που καθορίζει ο φρόνιμος άνθρωπος· είναι μεσότητα μεταξύ δύο κακιών, που η μία βρίσκεται από την πλευρά της υπερβολής και η άλλη από την πλευρά της έλλειψης· και ακόμη, με το νόημα ότι ορισμένες κακίες αποτελούν έλλειψη και άλλες πάλι υπερβολή σε σχέση με αυτό που πρέπει, είτε στα *πάθη* είτε στις πράξεις, ενώ η αρετή και βρίσκει και επιλέγει το μέσον. Από την άποψη λοιπόν της ουσίας της, και όσο μας ενδιαφέρει ο ορισμός της φύσης της, η αρετή είναι μεσότητα, από την άποψη όμως του σωστού και του άριστου είναι, ασφαλώς, κάτι που βρίσκεται στο ψηλότερο σκαλί.

Εν πάση περιπτώσει η θεωρία αυτή της μεσότητας δεν βρίσκει εφαρμογή σε κάθε πράξη και σε κάθε *πάθος*· υπάρχουν, πράγματι, *πάθη* που ήδη η λέξη που τα δηλώνει φέρνει στο μυαλό μας κάτι αρνητικό και τιποτένιο, π.χ. επικαιρεκακία, αδιαντροπία, φθόνος, και στην περίπτωση πράξεων: μοιχεία, κλεψιά, φόνος· γιατί όλα αυτά —και όσα άλλα τέτοια— τα λέμε με τη βεβαιότητα ότι είναι αρνητικά και τιποτένια τα ίδια και όχι η υπερβολή ή η έλλειψή τους. Δεν υπάρχει λοιπόν περίπτωση να κάνει ποτέ κανείς το σωστό εν σχέσει με αυτά· αυτά είναι πάντοτε λάθος. Ούτε υπάρχει περίπτωση να συμπεριφέρεται κανείς εν σχέσει με αυτά καλά ή κακά με το να κάνει τη μοιχεία του με τη γυναίκα με την οποία πρέπει να την κάνει, τη στιγμή που πρέπει να την κάνει και με τον τρόπο που πρέπει να την κάνει· και μόνο το ότι κάνει οτιδήποτε από αυτά είναι λάθος. Παρόμοιο επομένως είναι και το να περιμένουμε να υπάρχει μεσότητα, υπερβολή και έλλειψη στην αδικία, τη δειλία και την ακολασία, αφού τότε θα υπάρχει μεσότητα στην υπερβολή και στην έλλειψη, υπερβολή στην υπερβολή, έλλειψη στην έλλειψη. Όπως όμως δεν υπάρχει υπερβολή και έλλειψη στις περιπτώσεις της σωφροσύνης και της ανδρείας επειδή το μέσον στις περιπτώσεις αυτές είναι κατά κάποιον τρόπο άκρον, έτσι ακριβώς δεν υπάρχει μέσον, ούτε υπερβολή ή έλλειψη, και στις περιπτώσεις που αναφέραμε πρωτίτερα: με όποιον τρόπο και αν ενεργήσει κανείς στις περιπτώσεις αυτές, πρόκειται πάντοτε για λανθασμένη, για όχι σωστή συμπεριφορά. Γενικά δεν υπάρχει μέσον στην υπερβολή και στην έλλειψη, ούτε υπερβολή και έλλειψη στο μέσον.

[...] Όλα όμως αυτά δείχνουν ότι δεν είναι καθόλου εύκολο πράγμα να γίνει και να είναι κανείς φορέας της αρετής. Να βρεις του κάθε πράγματος το μέσον είναι, πράγματι, μια δύσκολη δουλειά· το μέσον του κύκλου π.χ. δεν είναι δουλειά του καθενός να το βρει, αλλά μόνο του γνώστη. Έτσι ακριβώς και το να οργισθούμε είναι

κάτι το εύκολο για τον καθένα μας· το ίδιο και το να δώσουμε και να δαπανήσουμε χρήματα· το να βρεις όμως σε ποιόν και πόσα και πότε και γιατί και πώς, αυτό δεν είναι πια ούτε του καθενός ούτε εύκολο. Νά γιατί το σωστό είναι και σπάνιο και αξιέπαινο και ωραίο. Γι' αυτό ο άνθρωπος που έχει για στόχο του το μέσον πρέπει πριν από όλα να απομακρύνεται από το πιο αντίθετο γι' αυτόν, ακριβώς όπως ήταν και της Καλυψώς η συμβουλή: *μακριά απ' το κύμα εκείνο κράτα μας κι απ' τον καπνό που βλέπεις*, αφού το ένα από τα δύο άκρα είναι μεγαλύτερο λάθος και μεγαλύτερο σφάλμα από το άλλο. Μιας και είναι δύσκολο λοιπόν να πετύχεις το μέσον, εφάρμοσε αυτό που είναι ο αμέσως επόμενος καλύτερος τρόπος: διάλεξε το λιγότερο κακό. Και αυτό [1109b] θα γίνει κατά κύριο λόγο με τον τρόπο που λέμε.

Οφείλουμε επίσης να εξετάζουμε να δούμε προς ποια κατεύθυνση έχουμε από τη φύση μας μεγαλύτερη ροπή: Ο καθένας μας, ως γνωστόν, έχει τη δική του φυσική ροπή, και αυτό πάλι μπορούμε να το διαπιστώσουμε επισημαίνοντας τι μας ευχαριστεί και τι μας δυσαρραστεί. Πρέπει λοιπόν να τραβούμε τον εαυτό μας προς την αντίθετη κατεύθυνση: όσο πιο πολύ απομακρυνόμαστε από το λάθος και από το σφάλμα, τόσο πιο εύκολα θα φτάσουμε στο μέσον — έτσι δεν κάνουν και όσοι προσπαθούν να ισιώσουν τα στραβά ξύλα;

Κυρίως όμως πρέπει να φυλάγουμε σε κάθε περίπτωση τον εαυτό μας από το ευχάριστο και από την ηδονή — απέναντί της, ως γνωστόν, δεν είμαστε αδέκαστοι κριτές. Πρέπει λοιπόν να αισθανόμαστε απέναντι στην ηδονή όπως αισθάνθηκαν οι δημογέροντες απέναντι στην Ελένη, και σε κάθε περίπτωση να επαναλαμβάνουμε τελικά τα λόγια εκείνων. Αν καταφέρουμε να διώχνουμε την ηδονή με τον ίδιο αυτό τρόπο, τα λάθη μας και τα σφάλματά μας θα είναι λιγότερα. Με μια τέτοια συμπεριφορά —για να γενικεύσουμε πλέον— θα πετυχαίνουμε με τον καλύτερο τρόπο το μέσον.

[...] Είναι, λέω, απαραίτητο, οι άνθρωποι που μελετούν την αρετή να ορίσουν με σαφήνεια το περιεχόμενο των εννοιών «*εκούσιο*» και «*ακούσιο*» — κάτι που είναι, βέβαια, χρήσιμο και για τους νομοθέτες, όταν ορίζουν τις τιμές που πρέπει να απονέμονται ή τις τιμωρίες που πρέπει να επιβάλλονται.

[...] Η *προαίρεση* λοιπόν φαίνεται ότι δηλώνει ότι το άτομο ενεργεί εκούσια, στην πραγματικότητα όμως οι δύο έννοιες δεν ταυτίζονται: το περιεχόμενο της έννοιας «*εκούσιο*» είναι ευρύτερο. [...]

Από την άλλη, όλοι αυτοί που λένε ότι η *προαίρεση* είναι επιθυμία ή θυμός ή βούληση ή ένα είδος γνώμης δεν φαίνεται να έχουν δίκαιο, γιατί η *προαίρεση* δεν είναι κάτι που το μοιράζονται με τον άνθρωπο τα διάφορα άλογα όντα, ενώ είναι κοινά στον άνθρωπο και σ' αυτά τα όντα η επιθυμία και ο θυμός. Επίσης: Ο ακρατής άνθρωπος ενεργεί με την επιθυμία του, όχι με την *προαίρεση* του, ενώ, αντίθετα, ο εγκρατής ενεργεί με την *προαίρεσή* του, όχι με την επιθυμία του. Επίσης: Η επιθυμία μπορεί να είναι αντίθετη με την *προαίρεση*, επιθυμία όμως με επιθυμία όχι. Ακόμη: Η επιθυμία σχετίζεται με το ευχάριστο και με το δυσάρεστο, ενώ η *προαίρεση* ούτε με το δυσάρεστο ούτε με το ευχάριστο.

[...] Φυσικά, ούτε και βούληση μπορεί να είναι η *προαίρεση*, [...] Η βούληση σχετίζεται πιο πολύ με το τέλος, ενώ η *προαίρεση* με τα μέσα που οδηγούν στο τέλος· π.χ. η βούλησή μας είναι να είμαστε υγιείς, η *προαίρεσή* μας όμως αναφέρεται στα

μέσα που θα μας κάνουν υγιείς· η βούλησή μας είναι, επίσης, να είμαστε ευδαίμονες και είναι κάτι που το λέμε, δεν ταιριάζει όμως να λέμε ότι «έχουμε την *προαίρεση* να είμαστε ευδαίμονες»· γιατί, γενικά, η *προαίρεση* φαίνεται ότι αναφέρεται σε πράγματα που βρίσκονται στη δύναμή μας.

Τέλος η *προαίρεση* δεν μπορεί επίσης, όπως πιστεύω, να είναι γνώμη· [...] γίνεται διάκριση της γνώμης με κριτήριο το αν είναι λαθεμένη ή αληθινή, όχι με κριτήριο το αν είναι κακή ή καλή· αντίθετα, η *προαίρεση* διακρίνεται κυρίως σε κακή και καλή. [...]

Τι είναι λοιπόν η *προαίρεση* ή τι είδους πράγμα είναι, αφού δεν είναι τίποτε από αυτά που μνημονεύσαμε; Φαίνεται λοιπόν ότι είναι κάτι το εκούσιο, καθετί όμως το εκούσιο δεν είναι αντικείμενο *προαίρεσης*. Μήπως είναι λοιπόν η εκούσια ενέργεια που επιλέχθηκε και προτιμήθηκε ύστερα από σκέψη; Και βέβαια, αφού η *προαίρεση* προϋποθέτει λόγο και σκέψη. Και η ίδια η λέξη φαίνεται να το υποδηλώνει: είναι κάτι που επιλέγεται και προτιμάται πριν από άλλα.

[3] Αλήθεια, οι άνθρωποι σκέφτονται και διαβουλεύονται για τα πάντα και είναι τα πάντα αντικείμενο τέτοιας διεργασίας, ή μήπως υπάρχουν πράγματα για τα οποία η διεργασία αυτή είναι αδύνατη; [...] Λοιπόν: Για τα αιώνια και αμετάβλητα πράγματα δεν «σκέφτονται και δεν διαβουλεύονται» ποτέ οι άνθρωποι· δεν «σκέφτονται και δεν διαβουλεύονται» π.χ. για το σύμπαν ή για τη διαγώνιο και την πλευρά του τετραγώνου ότι είναι ασύμμετρες. [...]

«Σκεφτόμαστε και διαβουλευόμαστε», αντίθετα, για πράγματα που εξαρτώνται από τη δική μας δύναμη και που μπορούν να πραγματοποιηθούν: αυτά είναι, στην πραγματικότητα, τα μόνα που έχουν μείνει. [...] «Σκεφτόμαστε και διαβουλευόμαστε» λοιπόν για πράγματα που συμβαίνουν με έναν ορισμένο τρόπο τις περισσότερες φορές, που όμως δεν είναι φανερό ποια θα είναι η έκβασή τους, και για πράγματα στα οποία υπάρχει αβεβαιότητα και ασάφεια. Στα μεγάλα θέματα καλούμε συμβούλους να μας βοηθήσουν στη διαδικασία της «σκέψης και διαβούλευσης», επειδή δεν έχουμε εμπιστοσύνη στον εαυτό μας, θεωρώντας ότι δεν είμαστε σε θέση να ξεκαθαρίσουμε οι ίδιοι τα πράγματα.

Τέλος, «σκεφτόμαστε και διαβουλευόμαστε» όχι για τα *τέλη*, αλλά για τα μέσα που οδηγούν στα *τέλη*. Κανένας, πράγματι, γιατρός δεν «θέτει υπό σκέψιν» το αν πρέπει να θεραπεύσει, ούτε κανένας ρήτορας το αν πρέπει να πείσει, ούτε κανένας πολιτικός το αν πρέπει να εξασφαλίσει στην πόλη του ευνομία, ούτε, γενικά, κανένας από τους υπόλοιπους «θέτει υπό σκέψιν» το *τέλος* του. [...] Αυτό που αναζητούμε είναι άλλοτε τα απαραίτητα εργαλεία και άλλοτε ο τρόπος της χρήσης τους· το ίδιο και σε όλες τις άλλες περιπτώσεις: άλλοτε αναζητούμε τα μέσα, άλλοτε τον τρόπο της χρήσης τους, άλλοτε με τι βοήθεια φτάνει κανείς στο επιδιωκόμενο *τέλος*.

Ο άνθρωπος λοιπόν είναι, όπως το είπαμε ήδη, η αρχή των πράξεων. [...]

Το αντικείμενο της «σκέψης και διαβούλευσης» και το αντικείμενο της *προαίρεσης* είναι το ίδιο, μόνο που το αντικείμενο της *προαίρεσης* έχει ήδη σαφώς προκρίθει, αφού αντικείμενο της *προαίρεσης* είναι αυτό που με τη διαδικασία της «σκέψης και διαβούλευσης» έχει κριθεί ότι πρέπει να γίνει. Γιατί ο καθένας παύει να ψάχνει πώς πρέπει να ενεργήσει, μόλις αναγάγει την αρχή της ενέργειας στον εαυτό του, στο οδηγητικό μέρος του εαυτού του· γιατί αυτό είναι που επιλέγει και προτιμάει. [...]

[...] Ο άνθρωπος της αρετής έχει σε όλες τις επιμέρους περιπτώσεις τη σωστή κρίση, και στην κάθε επιμέρους περίπτωση γίνεται φανερό σ' αυτόν η πραγματική αλήθεια: Η κάθε επιμέρους *έξη* έχει τη δική της ξεχωριστή αντίληψη για το ωραίο και το ευχάριστο — και ασφαλώς σ' αυτό κυρίως το σημείο διαφέρει ο άνθρωπος της αρετής από τους άλλους: ότι μπορεί στις επιμέρους περιπτώσεις να βλέπει τα πράγματα όπως πράγματι είναι, σαν να είναι ο κανόνας και το μέτρο τους. Οι περισσότεροι, αντίθετα, άνθρωποι φαίνεται ότι τα σφάλματα που κάνουν τα κάνουν εξαιτίας της επίδρασης που ασκεί επάνω τους η ηδονή· γιατί, ενώ δεν είναι αγαθό η ηδονή, [1113b] αυτούς τους φαίνεται ότι είναι. Συνέπεια: προτιμούν το ευχάριστο ως καλό και αποφεύγουν το δυσάρεστο ως κακό.

[5] Από τη στιγμή λοιπόν που αντικείμενο της βούλησης είναι το *τέλος* και αντικείμενο της σκέψης-διαβούλευσης και της *προαίρεσης* είναι τα μέσα που οδηγούν στο *τέλος*, οι πράξεις που σχετίζονται με αυτά τα μέσα δεν μπορεί, λέω, παρά να είναι σύμφωνες με την *προαίρεση* και εκούσιες. Οι ενέργειες, τώρα, έχουν σχέση με αυτά τα μέσα. Άρα και η αρετή είναι στη δύναμή μας, το ίδιο και η κακία. Γιατί όπου είναι στη δύναμή μας το να κάνουμε κάτι, στη δύναμή μας είναι και το να μην το κάνουμε — και αντίθετα: όπου είναι στη δύναμή μας το όχι, είναι και το ναί. Επομένως, αν είναι στη δύναμή μας το να κάνουμε κάτι το ωραίο, τότε στη δύναμή μας είναι και το να μην κάνουμε κάτι το άσχημο και: αν το να μην κάνουμε κάτι το ωραίο, είναι στη δύναμή μας, τότε στη δύναμή μας είναι και το να κάνουμε κάτι το άσχημο. Αν όμως είναι στη δύναμή μας το να κάνουμε ωραίες ή άσχημες πράξεις, το ίδιο και το να μη τις κάνουμε, και αν αυτό λέγαμε ότι είναι το «είμαστε καλοί» και το «είμαστε κακοί», τότε στη δική μας δύναμη είναι το να είμαστε ανώτερης ή κατώτερης ποιότητας άνθρωποι.

[...] Το *τέλος*, τώρα, κάθε ενέργειας είναι αυτό που αντιστοιχεί στην *έξη* από την οποία προέρχεται η συγκεκριμένη ενέργεια. Για τον άνθρωπο που κάνει ανδρείες πράξεις η ανδρεία είναι κάτι το ωραίο. *Τέτοιο θα είναι λοιπόν και το τέλος της· γιατί το καθετί ορίζεται με βάση το τέλος του.*

«...κανένας άλλος πολιτισμός δεν είχε τόσο πάθος για την τέχνη του λόγου, της απόδειξης και της ανάλυσης, και αυτό, αναμφίβολα, παραμένει το πιο αξιοσημείωτο γεγονός του ελληνισμού.
...μόνο τα κείμενα μάς δείχνουν αυτό που έχουν να πουν χωρίς διφορούμενα».

Jacqueline de Romilly³

³(1913-2010) Γαλλίδα Ακαδημαϊκός, εξέχουσα ελληνίστρια της εποχής μας με διεθνή αναγνώριση. Αφιέρωσε τη ζωή της στην έρευνα, τη μελέτη, τη συγγραφή και διδασκαλία της ιστορίας του κλασικού μας πολιτισμού και της ελληνικής γλώσσας. Έργα της, περισσότερα από είκοσι βιβλία για τα κλασικά κείμενα, το αρχαίο θέατρο και τους τραγικούς, τον Όμηρο, τους σοφιστές, τον ανθρωπισμό στην ελληνική σκέψη, την εξέλιξη του νόμου και κυρίως για τον Θουκυδίδη.

Ο Αυθεντικός Μαραθώνιος, όταν η διαδρομή γίνεται αποστολή

Από τη σιωπή της προετοιμασίας στην τιμή του τερματισμού,

η διαδρομή δεν είναι απλώς δρόμος· είναι μήνυμ.

Η ψυχή του Μαραθωνίου σημαίνει «ηγεσία με αποστολή».

Δεν είναι για όλους· είναι για εκείνους που ξέρουν.

Ο τερματισμός δεν είναι το τέλος· είναι η βεβαίωση.

Ο Μαραθώνιός σου είναι μήνυμα,

και όταν σε ρωτήσουν «γιατί το έκανες;», απλώς θα χαμογελάσεις.

Υπάρχουν στιγμές στη ζωή σου όπου δεν τρέχεις για να νικήσεις ή για να εντυπωσιάσεις τους άλλους. Τρέχεις, απλά, για να αποδείξεις στον εαυτό σου ότι άντεξες, πάτησες γη με ψυχή, δεν λύγισες στις δύσκολες στροφές της ζωής, τίμησες την πορεία σου με τον ιδρώτα την πίστη και τη σιωπή σου. Ο Αυθεντικός Μαραθώνιος, η ιστορική αυτή διαδρομή των 42.195 χιλιομέτρων από τον Μαραθώνα μέχρι το Καλλιμάρμαρο, είναι πολύ περισσότερο από έναν αθλητικό θεσμό μόνο, είναι ένα τελετουργικό τιμής, μια διαδρομή αυτογνωσίας, ένα μήνυμα που επιστρέφει διαρκώς στον πυρήνα της ανθρώπινης ύπαρξής σου· την αποστολή.

Ο πρώτος άνθρωπος που διένυσε αυτή την απόσταση, δεν φορούσε αθλητικά παπούτσια ούτε είχε ρολόι που να μετράει τις σφίξεις, είχε όμως εντολή, ευθύνη και το σημαντικότερο αποστολή. Η κίνηση του Φειδιππίδη από το πεδίο της μάχης του Μαραθώνα μέχρι την Αθήνα ήταν μια πράξη απόλυτης αφιέρωσης στο κοινό καλό. Είναι αυτή η διαδρομή που κουβαλάει μέσα της το αίμα της ιστορίας και συνάμα την ψυχή κάθε ανθρώπου που ξέρει τι σημαίνει να υπηρετεί μια εσωτερική αλήθεια.

Ο καθένας που στέκεται στην εκκίνηση του Μαραθωνίου έχει τον δικό του προσωπικό λόγο. Για μερικούς, είναι πρόκληση, για άλλους όνειρο ή ξεπερασμός ορίων. Αλλά για κάποιους και σε αυτούς πιθανόν να ανήκεις εσύ, είναι κάτι βαθύτερο από απλή φυσική κατάσταση. Είναι ύπαρξη, είναι ο τρόπος να δηλώσεις χωρίς λόγια ότι αντέχεις την ευθύνη σου, είναι η ανάγκη να βιώσεις στο σώμα σου όσα υπηρετείς με το μυαλό και την ψυχή σου (καθήκον, σταθερότητα, πίστη) και είναι το σύμβολο ότι πέρασες από δοκιμασίες και συνεχίζεις με πείσμα, σιωπή και ήθος.

Όταν ένας άνθρωπος που υπηρετεί την Πατρίδα, τον Στρατό, την Αποστολή, επιλέγει να τρέξει τον Αυθεντικό Μαραθώνιο, δεν το κάνει για προσωπική προβολή, το κάνει γιατί μέσα του ξέρει πως η ηγεσία δεν είναι ρόλος, είναι βάθος, σιωπή και σταθερότητα. Η κάθε ανηφόρα της διαδρομής μοιάζει με εκείνες τις δύσκολες περιόδους

που κουβάλησες φορτία ευθύνης μόνος σου, το κάθε χιλιόμετρο θυμίζει τους μήνες που έδινες τον αγώνα σου χωρίς αναγνώριση, χωρίς χειροκρότημα, αλλά με καθαρή συνείδηση, και το Καλλιμάρμαρο στον τερματισμό είναι κάτι περισσότερο από στάδιο· είναι η στιγμή που κλείνεις έναν κύκλο σιωπής, κόπου και προσευχής.

Όχι, ο Μαραθώνιος δεν είναι για όλους, αλλά μόνο για εκείνους που στέκονται απέναντι στον εαυτό τους με αυστηρότητα αλλά και σεβασμό, που έχουν φάει ήττες, έχουν αδικηθεί, έχουν σιωπήσει και συνεχίζουν να αγωνίζονται, για τους ανθρώπους αυτούς που δεν χρειάζονται βαθμούς κι ούτε τρέχουν για να φανούν, αλλά για να μείνουν πιστοί σε αυτό που είναι. Όταν πλέον περάσεις τη γραμμή του τερματισμού, δεν θα έχεις απλώς καλύψει 42 χιλιόμετρα, θα έχεις κρατήσει τον λόγο σου προς τον εαυτό σου, απαντώντας στον χρόνο και στις αμφιβολίες σου ότι δεν σε νίκησαν, αποδεικνύοντας όχι με λόγια, αλλά με ιδρώτα, ότι δεν σταματάς όταν κουράζεσαι· σταματάς όταν τελειώνεις.

Αυτή σου η συμμετοχή παύει να είναι «μια αθλητική απόφαση»· είναι η προσωπική σου απάντηση σε μια ολόκληρη πορεία γεμάτη ευθύνη, εσωτερική ένταση, σχέδια που σιωπηλά ετοιμάζονται, είναι η στιγμή που ο φυσικός σου αγώνας αντανακλά τον εσωτερικό σου δρόμο, ενός ανθρώπου με αποστολή. Δεν χρειάζεται να πεις πολλά και ίσως μέσα σου να ακούσεις εκείνο το αρχαίο μήνυμα, ξανά, πιο καθαρά από ποτέ, «*Νενικήκαμεν*». Όχι γιατί νίκησες άλλους, αλλά γιατί νίκησες τη φθορά, την αμφιβολία και την εγκατάλειψη και παρέμεινες εκείνος που συνεχίζει.

Σχης (ΠΒ) Παναγιώτης Σμυρνής

Ψηφιακή Αποτύπωση στην Οδοντιατρική:

Μια νέα εποχή ακρίβειας και άνεσης

Λγός (ΥΟ) Αθηνά Ενεχειλίδου

Η οδοντιατρική επιστήμη διανύει μια περίοδο έντονης τεχνολογικής εξέλιξης, με την ψηφιακή αποτύπωση να αποτελεί έναν από τους βασικότερους πυλώνες αυτής της μετάβασης. Πρόκειται για μια διαδικασία κατά την οποία αντικαθίσταται η παραδοσιακή μέθοδος λήψης αποτυπωμάτων με τη χρήση εξελιγμένων ενδοστοματικών σαρωτών που καταγράφουν ψηφιακά τη μορφολογία των δοντιών και των ούλων. Το αποτέλεσμα: μεγαλύτερη ακρίβεια, βελτιωμένη εμπειρία για τον ασθενή και ταχύτερη εκτέλεση της θεραπείας.

Τι είναι η ψηφιακή αποτύπωση;

Η ψηφιακή αποτύπωση είναι μια μη επεμβατική μέθοδος καταγραφής της στοματικής κοιλότητας με χρήση οπτικής τεχνολογίας. Μέσω ενός μικρού σαρωτή –παρόμοιου με μία κάμερα– ο οδοντίατρος λαμβάνει ένα τρισδιάστατο ψηφιακό μοντέλο του στόματος, το οποίο αντικαθιστά τα συμβατικά αποτυπωτικά υλικά. Η διαδικασία είναι γρήγορη, ακρι-

βής και διαρκεί λίγα λεπτά.

Τα παραγόμενα αρχεία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για:

- τον σχεδιασμό στεφανών, γεφυρών και άλλων αποκαταστάσεων
- την τοποθέτηση εμφυτευμάτων
- τη δημιουργία ορθοδοντικών ναρθήκων (aligners) ή ακόμη και για
- την προσομοίωση αισθητικών θεραπειών.

Πλεονεκτήματα για τον ασθενή και τον κλινικό

Η μετάβαση στην ψηφιακή αποτύπωση δεν αφορά μόνο την καινοτομία αλλά και ουσιαστικές βελτιώσεις στην ποιότητα φροντίδας.

➤ **Ακρίβεια και επαναληψιμότητα:** Η ψηφιακή σάρωση ελαχιστοποιεί τα σφάλματα που ενδέχεται να παρουσιαστούν με τα αναλογικά υλικά, ειδικά σε περιπτώσεις σύνθετων αποκαταστάσεων.

➤ **Άνεση κατά τη διαδικασία:** Η απουσία αποτυπωτικού δισκαρίου και υλικού καθιστά την εμπειρία πιο ευχάριστη για τον ασθενή.

➤ **Ταχύτητα και αποτελεσματικότητα:** Τα ψηφιακά αρχεία αποστέλλονται ηλεκτρονικά στο εργαστήριο, μειώνοντας τον χρόνο ολοκλήρωσης της θεραπείας και περιορίζοντας τα ενδιάμεσα ραντεβού.

➤ **Οικολογικό αποτύπωμα:** Η κατάργηση υλικών και απορριμμάτων (δισκάρια, αποτυπωτικά) ευνοεί μια πιο βιώσιμη προσέγγιση στην καθημερινή πράξη.

Προκλήσεις και όρια της τεχνολογίας

Παρότι η ψηφιακή αποτύπωση κερδίζει διαρκώς έδαφος, δεν είναι πανάκεια. Η απόδοσή της είναι εξαιρετική σε απομονωμένες αποκαταστάσεις ή μικρές γέφυρες, όμως η ακρίβεια ενδέχεται να μειωθεί σε πλήρως νωδές γνάθους ή εκτεταμένες προσθετικές αποκαταστάσεις, όπου η σταθερότητα των σημείων αναφοράς είναι μειωμένη.

Επιπλέον, απαιτείται εκπαίδευση του οδοντιάτρου για τη βέλτιστη αξιοποίηση της τεχνολογίας, καθώς και αρχική επένδυση σε εξοπλισμό και λογισμικό.

Μια σύγχρονη οδοντιατρική εμπειρία

Η υιοθέτηση ψηφιακών μεθόδων αποτύπωσης ενισχύει τη διαφάνεια και την επικοινωνία με τον ασθενή. Ο τελευταίος μπορεί να δει άμεσα το ψηφιακό μοντέλο του στόματός του στην οθόνη, να κατανοήσει το πρόβλημα και να συμμετέχει ενεργότερα στη λήψη αποφάσεων.

Η ψηφιακή αποτύπωση αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα του πώς η τεχνολογία, όταν ενσωματώνεται με σοβαρότητα στην ιατρική πράξη, μπορεί να προσφέρει πιο ακριβή αποτελέσματα, καλύτερη εμπειρία για τον ασθενή και αναβάθμιση της συνολικής ποιότητας φροντίδας.

Αν και δεν αντικαθιστά πλήρως τις παραδοσιακές μεθόδους σε όλες τις περιπτώσεις, η τάση είναι σαφής: η οδοντιατρική του μέλλοντος είναι ψηφιακή και το μέλλον αυτό έχει ήδη ξεκινήσει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ender, A. – Mehl, A. (2015), "Accuracy of complete-arch dental impressions: a new method of measuring trueness and precision", *Journal of Prosthetic Dentistry*, 113(2), 128-135.
2. Mangano, FG. et al. (2017), "Trueness and precision of four intraoral scanners in oral implantology: A comparative in vitro study", *PLOS ONE*, 12(9): e0183232.
3. Joda, T., – Gallucci, GO. (2015), "The virtual patient in dental medicine", *Clin Oral Implants Res*, 26(6):725-726.
4. Papaspyridakos, P. et al. (2014), "Digital versus conventional implant impressions for edentulous patients", *Clin Oral Implants Res*, 25(9): 1137-1143.
5. Zarone, F. – Sorrentino, R. – Ferrari, M. (2022), "Digital workflows in restorative dentistry: opportunities and limitations", *Clin Oral Investig*, 26(4): 3021-3028.

Στοιχεία δράσεων που υλοποιήθηκαν Ανακατασκευή/Κατασκευή/Αναβάθμιση

Κατασκευή ενός κτηριακού συγκροτήματος 13 διαμερισμάτων στο Στρδο «ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΧΙΟΥ» στη Δημοτική Ενότητα Καρλοβασίου της ν. Σάμου. Σε εξέλιξη οι εργασίες σκυροδέτησης θεμελίων.

Κατασκευή δύο κτηριακών συγκροτημάτων 13 διαμερισμάτων στο Στρδο «ΚΑΡΛΟΒΑΣΙΤΗ», στην περιοχή Χώρα της ν. Σάμου. Σε εξέλιξη οι εργασίες αφαίρεσης ξυλοτύπου υπογείου.

Κατασκευή ενός κτηριακού συγκροτήματος 13 διαμερισμάτων στο Στρδο «ΜΕΝΟΥΔΑΚΟΥ», στην περιοχή Καλλονής της ν. Λέσβου. Σε εξέλιξη η τοποθέτηση ξυλοτύπου οροφής ισογείου.

Κατασκευή δύο κτηριακών συγκροτημάτων 13 διαμερισμάτων στο Στρδο «ΠΟΛΥΖΩΝΗ» στην περιοχή Βαρεία Μυτιλήνης της ν. Λέσβου. Σε εξέλιξη οι εργασίες τοποθέτησης ξυλοτύπου στην πλάκα ισογείου.

Κατασκευή δύο κτηριακών συγκροτημάτων 13 διαμερισμάτων στο Φυλάκιο «Λεμονούς», στην περιοχή Λεμονού Μυτιλήνης της ν. Λέσβου. Σε εξέλιξη η κατασκευή ξυλοτύπου υπογείου 1^{ου} κτηρίου.

Κατασκευή ενός κτηριακού συγκροτήματος 13 διαμερισμάτων στο Στρδο «ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗ», στην περιοχή Μύρινα της ν. Λήμνου. Σε εξέλιξη οι εργασίες τοποθέτησης ξυλοτύπου και τοποθέτησης οπλισμού στα υποστυλώματα 1^{ου} ορόφου.

Κατασκευή δύο κτηριακών συγκροτημάτων 13 διαμερισμάτων στο ΟΣΕΑΥ (Ανεμόεσσα), στη δημοτική ενότητα Ατσικής της ν. Λήμνου. Σε εξέλιξη η τοποθέτηση οπλισμού στα υποστυλώματα του υπογείου.

Κατασκευή δύο κτηριακών συγκροτημάτων 13 διαμερισμάτων, στο Στρδο «ΣΤΕΦΑΝΙΔΗ», στην περιοχή Χρύσα, στη Δημοτική Ενότητα Ξάνθης. Σε εξέλιξη η κατασκευή θεμελίων.

Κατασκευή δύο κτηριακών συγκροτημάτων 13 διαμερισμάτων στα Στρδα «ΠΑΡΑΣΧΟΥ» και «ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ» στη Δημοτική Ενότητα Κομοτηνής. Αναμονή έναρξης εργασιών.

Κατασκευή δύο κτηριακών συγκροτημάτων 13 διαμερισμάτων στο Στρδο «ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ», στη Δημοτική Ενότητα Ορεστιάδας. Σε εξέλιξη εργασίες στεγανοποίησης υπογείου.

Κατασκευή δύο κτηριακών συγκροτημάτων 13 διαμερισμάτων στο Στρδο «ΣΤΑΘΑΤΟΥ», στη Δημοτική Ενότητα Ορεστιάδας. Σε εξέλιξη εργασίες στεγανοποίησης υπογείου.

Κατασκευή δύο κτηριακών συγκροτημάτων 13 διαμερισμάτων, στο Στρδο «ΜΠΟΤΣΑΡΗ», στην περιοχή Τρείς (Κανδήλι), στη Δημοτική Ενότητα Ιαλυσού της ν. Ρόδου. Ολοκλήρωση σκυροδέτησης τοιχίων υπογείου.

Κατασκευή δύο κτηριακών συγκροτημάτων 13 διαμερισμάτων, στο Στρδο «ΚΑΤΕΧΑΚΗ» και ενός κτηριακού συγκροτήματος 13 διαμερισμάτων στο Α/Δ Μαρτσών, της ν. Ρόδου. Σε εξέλιξη η εφαρμογή μονωτικού υλικού στα τοιχεία υπογείου.

Κατασκευή δύο κτηριακών συγκροτημάτων 13 διαμερισμάτων στο Στρδο «ΓΚΙΑΛΑ», στη δημοτική ενότητα Χίου της ν. Χίου. Σε εξέλιξη οι εργασίες τοποθέτησης ξυλοτύπου υπογείου.

Κατασκευή τριών κτηριακών συγκροτημάτων 13 διαμερισμάτων στο Στρδο «ΑΡΓΕΝΤΗ», στην περιοχή Χαλκειός, της ν. Χίου. Σε εξέλιξη η τοποθέτηση ξυλοτύπου πλάκας οροφής.

Κατασκευή τεσσάρων κτηριακών συγκροτημάτων 13 διαμερισμάτων, στο Στρδο «ΠΑΤΣΟΥΚΑ», στην περιοχή Μεγάλου Βασιλείου, στη Δημοτική Ενότητα Αλεξανδρούπολης. Σε εξέλιξη η εκσκαφή θεμελίων του 2^{ου} συγκροτήματος.

Κατασκευή τεσσάρων συγκροτημάτων 13 διαμερισμάτων, στο Στρδο «ΚΑΠΕΤΑΝ ΛΑΖΟΥ», στη Δημοτική Ενότητα Διδυμοτείχου. Σε εξέλιξη η κατασκευή θεμελίωσης του 3^{ου} συγκροτήματος και η κατασκευή της περιφραξης του εργοταξίου.

Κατασκευή τεσσάρων κτηριακών συγκροτημάτων 13 διαμερισμάτων, στο Στρδο «ΑΝΑΡΟΥΤΣΟΥ», στην περιοχή Αμπάβρι της ν. Κω. Σε εξέλιξη οι εργασίες τοποθέτησης ξυλοτύπου ισογείου.

Κατασκευή δύο συγκροτημάτων 13 διαμερισμάτων εντός του Στρδου «ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΑ ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΗ» και ενός συγκροτήματος 13 διαμερισμάτων εντός ΝΑΣΣΘ, στη ν. Σαμοθράκη. Αναμονή έναρξης εργασιών.

Κατασκευή τεσσάρων κτηριακών συγκροτημάτων 3 διαμερισμάτων, στο Στρδο «ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΑΒΒΑ», στη Δημοτική Ενότητα Μεγίστης της ν. Μεγίστης. Σε εξέλιξη οι διαγωνιστικές διαδικασίες.

Κοινωνική Προσφορά • Εκτέλεση αεροδιακομιδών

Στο πλαίσιο των δράσεων κοινωνικής προσφοράς, έχουν εκτελεστεί από 1^{ης} Μαΐου 2025 μέχρι 31 Αυγούστου 2025, 260 ώρες πτήσης (ΩΠ) για αποστολές αεροδιακομιδών με Ε/Π CH-47D και NH90 του ΣΞ, για τη μεταφορά συνολικά 134 ασθενών.

Ωρες πτήσης: 260
ΑΣΘΕΝΕΙΣ: 134

Ωρες πτήσης: 67
ΡΙΨΕΙΣ: 172

• Εκτέλεση αεροπυροσβέσεων

Στο πλαίσιο των δράσεων κοινωνικής προσφοράς, εκτελέστηκαν, από 1^{ης} Μαΐου 2025 μέχρι 31 Αυγούστου 2025, αποστολές αεροπυρόσβεσης με Ε/Π CH-47D, με 172 ρίψεις νερού επί 67 συνολικά ώρες πτήσης (ΩΠ).

Μέριμνα Προσωπικού

- ➔ Με κύριο μέλημα τη στήριξη του προσωπικού και των οικογενειών του, το ΓΕΣ συνεχίζει να αφουγκράζεται τις ανησυχίες του και να υλοποιεί ενέργειες προς διευκόλυνση της καθημερινότητάς του.
- ➔ Εγκρίθηκε η εφαρμογή μειωμένου ωραρίου εργασίας σε δικαιούχους προστάτες ΑμεΑ, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία.
- ➔ Συνεχίστηκε η διαδικασία επικοινωνίας των στελεχών με τον κ. Α/ΓΕΣ, προς επίλυση προβλημάτων που τους απασχολούν σε προσωπικό και υπηρεσιακό επίπεδο, σύμφωνα με την ΠαΔ 4-45/2019/ΓΕΣ/Β1/4γ (Παρουσιάσεις Αξκών-Ανθστών-Υψηκών στον κ. Α/ΓΕΣ).
- ➔ Μετά τη συγκέντρωση των στοιχείων των στελεχών των οποίων δεν εγκρίθηκε η απόσπαση των συζύγων που ανήκουν σε έτερα Υπουργεία πλην ΥΠΕΘΑ, εκδηλώθηκαν οι ενδεικνυόμενες κατά περίπτωση ενέργειες.
- ➔ Στο πλαίσιο της μέριμνας για το προσωπικό, εκδόθηκαν διαταγές αναφορικά με:
 - Την παροχή οικονομικής επιδότησης για τον παραθερισμό σε ιδιωτικές κατασκηνώσεις Εσωτερικού και κατασκηνωτικών προγραμμάτων Εξωτερικού του οργανισμού CLIMS για το έτος 2025.
 - Την επιδότηση παραθερισμού σε ειδικές κατασκηνώσεις για τα τέκνα ΑμεΑ (με ποσοστό αναπηρίας 50% και άνω) του προσωπικού, για το τρέχον έτος.
- ➔ Στο πλαίσιο της διαρκούς μέριμνας για το προσωπικό, και με δεδομένο ότι το έτος 2025 κηρύχθηκε ως «Έτος Αφιερωμένο στην Αναγνώριση του Ρόλου και στην Απόδοση Τιμής στις Οικογένειες του Στρατιωτικού Προσωπικού» είναι σε εξέλιξη στοχευμένες δράσεις που εστιάζουν στην έμπρακτη αναγνώριση-στήριξη των οικογενειών του στρατιωτικού προσωπικού του ΣΞ, οι οποίες αποσκοπούν στη:
 - Βελτίωση της ποιότητας ζωής των μελών των οικογενειών, ως αναγνώριση της συμβολής τους στη διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ της επαγγελματικής και της οικογενειακής ζωής των στελεχών του ΣΞ.
 - Συμμετοχή των οικογενειών σε εκδηλώσεις-δραστηριότητες των Μονάδων/Υπηρεσιών, αφενός για την ανάπτυξη δεσμών μεταξύ τους και αφετέρου για την ένταξή τους στην ευρύτερη οικογένεια της ΣτρατιωτικήςΥπηρεσίας.

Περισσότερα θέματα
Μέριμνας Προσωπικού
στην ιστοσελίδα του
www.army.gr

Στρατιωτικές εκδόσεις

ΣΤΟΥΣ ΠΙΝΑΚΕΣ που ακολουθούν περιλαμβάνονται συγγράμματα γενικών και ειδικών γνώσεων επί στρατιωτικών και εγκυκλοπαιδικών θεμάτων Ελλήνων και ξένων συγγραφέων, αντίτυπα των οποίων διατίθενται προς πώληση.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗΣ

A/A	ΚΩΔΙΚΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ	ΤΙΤΛΟΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΕΤΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	ΑΞΙΑ €
1	84	Ιστορία Σταυροφοριών, Τόμος Γ΄	1976	1,76
2	92	Προβλήματα Πολέμου στην Αρχαία Ελλάδα	1981	1,76
3	97	Ήπειρος Προμαχούσα	1982	1,76
4	100	Γ΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (Τζον Χάκκετ)	1983	2,34
5	108	Ο Επιτήδειος Ουδέτερος	1985	2,34
6	110	Παντουρκισμός	1986	1,76
7	111	Το δικαίωμα να είσαι άνθρωπος, Τόμος Γ΄	1986	2,06
8	113	Ιστορία Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, Τόμος Α΄	1988	1,76
9	116	Διοίκηση και Ηγεσία (Δνση Μελετών ΓΕΣ)	1988	0,88
10	117	Πρακτικές Οδηγίες Δκσης Μικρών Κλιμακίων (Δνση Μελετών ΓΕΣ)	1988	0,30
11	118	Διοικητική (Management)	1988	0,58
12	121	Οι Γερμανικές Εκστρατείες στα Βαλκάνια (Κέντρο Ιστορίας των Η.Π.Α.) (Μετάφραση-Απόδοση Αντγου ε.α. Νικόλαου Κολόμβα)	1994	1,76
13	122	Προσωπικός Υπολογιστής	1989	0,58
14	125	Οι Επικίνδυνοι Άνδρες, Τόμος Α΄ (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτόπουλου)	1994	5,86
15	126	Οι Επικίνδυνοι Άνδρες, Τόμος Β΄ (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτόπουλου)	1995	5,86
16	128	Το Ημερολόγιο μιας Καταστροφής (Μετάφραση Υπτγου ε.α. Κων/νου Κανακάρη)	1996	4,10
17	129	Στρατιωτική Επιθεώρηση 1883-1884	1995	2,94
18	130	Θεματικό Ευρετήριο Μελετών Στρατιωτικής Επιθεώρησης και Συγγραμάτων 1981-1995	1996	2,94
19	131	Στρατιωτική Επιθεώρηση – Πρώτο τεύχος Μαΐου 1883	1998	1,76
20	132	Διεθνείς Συμφωνίες, Συνθήκες και Συμβάσεις (Υπτγου Γεωργίου Γκορέζη)	2000	1,76
21	133	Ο Πόλεμος και οι Άνθρωποι (Στγού Dereney) Ανατύπωση Εκδόσεως της Στρατιωτικής Επιθεώρησης Ιουλίου 1939	1998	8,8
22	134	Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων 1828-1998, Τόμος Α΄ (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτόπουλου)	1997	4,7

23	135	Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων 1828-1998, Τόμος Β΄ (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτόπουλου)	1998	4,7
24	136	Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων 1828-1998, Τόμος Γ΄ (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτόπουλου)	1998	4,70
25	137	Πακτωλός γνώσεων, παροιμιών και γνωμικών	2000	2,94
26	138	Εγχειρίδιο του Καλού Διοικητού (Αντγου ε.α. Νομικού Θεοδώρου Λ. Γούλα)	2000	2,94
27	139	Θεματικό Ευρετήριο Μελετών (1991-2001) & Ευρετήριο Συμπληρωματικών Εκδόσεων (1991-2001)	2002	8,00
28	ΔΙΑΦ. 2	Το Σύνταγμα της Ελλάδος	1986	0,16
29	ΔΙΑΦ. 21	«Ωδές» του Α. Κάλβου	1992	14,68
30	ΔΙΑΦ. 29	Ήμμεσος Στρατηγική (Β. Η. Liddell Hart)	2001	5,86

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΕΣ/ΔΙΣ (ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΡΑΤΟΥ)

A/A	ΚΩΔΙΚΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ	ΤΙΤΛΟΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΕΤΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	ΑΞΙΑ €
1	1	Ο Μακεδονικός Αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη (1904-1908)	1988	7,04
2	2	Επιχ/σεις κατά των Τούρκων σε Μακεδονία και ν. Αιγαίου 1912 (Α΄)	1988	4,70
3	3	Επιχειρήσεις κατά των Τούρκων στην Ήπειρο (1912/13) (Β΄)	1992	6,96
4	4	Ο Ελληνικός Στρατός κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους (1912/14) (Γ΄)	1992	9,40
5	5	Επίτομη Ιστορία Βαλκανικών Πολέμων (1912/13)	1987	3,52
6	8	Η Ελλάς και ο Πόλεμος στα Βαλκάνια	1958	3,18
7	9	Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Πόλεμο (1914-1918)	2012	4,18
8	10	Επίτομη Ιστορία της Συμμετοχής του Ελληνικού Στρατού στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	1994	6,46
9	11	Το Ελληνικό Εκστρατευτικό Σώμα στη Μεσημβρινή Ρωσία (1919)	1955	14,88
10	13	Ο Ελληνικός Στρατός στη Σμύρνη	1957	4,94
11	14	Επιχειρήσεις Φιλαδέλφειας – Προύσσης – Ουσάκ	1957	4,10
12	15	Επιχειρήσεις Φιλαδέλφειας – Προύσσης – Ουσάκ (σχεδιαγράμματα)	1957	2,34
13	16	Επιθετικά Επιχειρήσεις Δεκ 1920-Μαρ 1921	1957	3,52
14	16	Επιθετικά Επιχειρήσεις Δεκ 1920-Μαρ 1921	1963	19,22
15	17	Επιχειρήσεις Ιουνίου-Ιουλίου 1921	2012	5,50
16	18	Επιχειρήσεις προς Άγκυρα (Μέρος Α΄) 1921	1965	5,42
17	18	Επιχειρήσεις προς Άγκυρα (Μέρος Α΄) 1921	2012	3,52
18	19	Επιχειρήσεις προς Άγκυρα (Μέρος Β΄) 1921	1965	3,52
19	20	Τα προ της Τουρκικής Επιθέσεως γεγονότα Σεπ 1921-Αυγ 1922	2012	4,88
20	21	Το Τέλος της Μικρασιατικής Εκστρατείας, Τόμος Α΄ (Υποχωρ. Αγώνες Α΄ και Β΄ Σ.Σ.)	2012	6,44
21	22	Το Τέλος της Μικρασιατικής Εκστρατείας, Τόμος Β΄	2012	5,00
22	23	Επιχειρήσεις εις Θράκη (1919-1923)	1969	19,50
23	27	Αίτια και Αφορμές Ελληνοϊταλικού Πολέμου	2016	3,70

24	28	Ιταλική Εισβολή 1940	2012	6,12
25	29	Ελληνική Αντεπίθεση 1940	2012	4,22
26	30	Χειμερινές Επιχειρήσεις – Ιταλική Επίθεση Μάρτιος 1941	2012	3,48
27	31	Αγώνες εις Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (1940/41)	1956	3,52
28	31	Αγώνες εις Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (1940/41)	2012	5,60
29	32	Το Τέλος μιας Εποποιίας Απρίλιος 1941	1959	29,24
30	33	Η Μάχη της Κρήτης 1941	1961	4,40
31	33	Η Μάχη της Κρήτης 1941	2012	3,52
32	34	Επίτομη Ιστορία Ελλ./Ιταλ. – Ελλ./Γερμ. Πολέμου (1940-1941)	2012	3,24
33	40	Το Ελληνικό Εκστρατευτικό Σώμα στην Κορέα 1950/55	2017	4,92
34	45	Η Υγειονομική Υπηρεσία κατά τη Μικρασιατική Εκστρατεία (1919/22)	2012	4,34
35	46	Η προς Πόλεμον Προπαρασκευή του Ελληνικού Στρατού (1923-1940)	1969	21,92
36	47	Ανεφοδιασμοί-Μεταφοραί κατά τη Μικρασιατική Εκστρατεία (1919/22)	1967	5,28
37	48	Εφοδιασμοί του Στρατού σε Όπλα και Πυρ/κά ΠΖ-ΠΒ (1940/41)	1982	2,34
38	49	Η Υγειονομική Υπηρεσία κατά τον Πόλεμο 1940/41	1982	1,76
39	50	Ευρετήριο Πολεμικών Γεγονότων Ελληνικού Έθνους	1989	4,10
40	51	Αγώνες και Νεκροί του Ελληνικού Στρατού, 1940/45	1989	15,84
41	56	Ο Ελληνοτουρκικός Πόλεμος 1897	1993	6,46
42	57	Η Ειρηνευτική Αποστολή στη Σομαλία	1996	4,98
43	58	Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή 1941/45 (Ελ Αλαμείν-Ρίμινι-Αιγαίο)	1996	5,28
44	59	Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944), (8 τόμοι-συνολική τιμή)	1998	56,00
45	60	Αρχεία Εμφυλίου Πολέμου (1944-1949), (16 τόμοι-συνολική τιμή)	1998	104,00
46	61	Ιστορία του Ελληνικού Στρατού	1997	4,70
47	62	Η Ελληνική Δύναμη στην Αλβανία (ΕΛΔΑΛ) (Απρ-Αυγ 1997)	1998	4,70
48	63	A Concise History of the Balkan Wars 1912-1913	1998	5,86
49	64	An Index of Events in the Military History of Greek Nation	1998	5,86
50	65	An Abridged History of the Greek-Italian & Greek-German War 1940/41	1997	5,86
51	66	Ο Βορειοπαιρωτικός Αγώνας	1997	5,86
52	67	A concise history of the participation of the hellenic army in the first world war 1914-1918	1999	6,74
53	68	History of the Hellenic Army 1821-1997	1999	8,5
54	69	Στρατιωτική Οργάνωση & Πολεμική Τέχνη των Αρχαίων Ελλήνων	1999	19,36
55	71	Η Συνοπτική Ιστορία του Γενικού Επιτελείου Στρατού (1901-2001)	2001	13,86
56	73	Επίτομη Ιστορία της Εκστρατείας στη Μικρά Ασία 1919-1922	2002	17,30
57	73	Επίτομη Ιστορία της Εκστρατείας στη Μικρά Ασία 1919-1922	2012	4,26
58	74	The Battle Of Crete	2002	20,14
59	75	Η Υγειονομική Υπηρεσία κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους 1912-1913	2002	15,04
60	76	The struggle for Macedonia and the events in Thrace 1904-1908	2003	12,80
61	77	A Concise History of the Campaign in M. Asia 1919/22	2004	32,40
62	78	Ιστορικές Ονομασίες Ενεργών Συνταγμάτων και Ταξιαρχιών (ΠΖ-ΤΘ-ΕΔ)	2004	24,80

63	79	Ιστορία της Οργάνωσης του Ελληνικού Στρατού 1821-1954	2006	22,00
64	80	Ο Οπλισμός του Ελληνικού Στρατού (1866-2004)	2008	10,96
65	81	Ευρετήριο Αρχείου Καποδιστριακής Περιόδου: Στρατιωτικά Τεκμήρια (1827-1833)	2007	2,54
66	82	Concise History of the Hellenic Army General Staff	2007	8,70
67	83	Η Σημασία των Ιστορικών Αρχείων στην Αντικειμενική Συγγραφή της Ιστορίας-Φορείς που τηρούν Ιστορικά Αρχεία-Διαδικασίες Πρόσβασης στο Αρχειακό Υλικό	2009	3,78
68	84	Οι Ελληνοαμερικανοί Εθελοντές στην Εθνική Αντίσταση	2012	3,12
69	85	Η Συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	2009	8,32
70	86	Οι πολιτικοστρατιωτικές σχέσεις Ελλάδας-Γαλλίας	2011	2,40
71	87	Οι κυριότερες μάχες του Ελληνικού Στρατού (1897-1955)	2012	2,42
72	88	Μνήμες Πολέμου 1897-1974	2012	7,28
73	89	Επιχείρηση Καλάβρυτα	2012	1,44
74	90	Στρατιωτική Οργάνωση και Πολεμική Τέχνη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας	2013	6,62
75	91	Πρακτικά Ημερίδας για τα 100 Χρόνια από την Έναρξη των Βαλκανικών Πολέμων	2013	6,80
76	92	Το Εκστρατευτικό Σώμα της Ελλάδας στην Κορέα, (1950-1955), Τόμος Β΄, Συμπληρωματικοί Πίνακες Προσωπικού	2014	1,36
77	93	Σέξτου Ιουλίου Φροντίνου Στρατηγήματα	2015	1,92
78	301	The Northern Epirus Struggle	2002	13,58
79	94	The Warrior 's Ethos, the National Psyche and Soldiery	2016	3,58
80	95	Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, Τόμος Α΄	2017	3,50
81	96	Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, Τόμος Β΄	2019	4,10
82	97	The Hellenic Expeditionary Force in Korea (1950-55)	2020	9,08
84	99	Τα καταφύγια της Αττικής 1936-1956, Τόμος Α΄	2021	31,42
85	100	Τα Απομνημονεύματα του Βλαδίμηρου Κολοκοτρώνη	2022	15,00
86	101	Με το βλέμμα στη Μικρά Ασία, 100 στιγμιότυπα από την πορεία του Ελληνικού Στρατού (1919-1922)	2023	53,78
87	102	Τα καταφύγια της Αττικής 1936-1956, Τόμος Β΄	2023	42,90
88	104	The contribution of Greece in WW II (Η συμβολή της Ελλάδας στο Β΄ ΠΠ)	2025	12,34
89	105	The peackeeping mission in Somalia (February 1993-May 1994) (Η Ελληνική Ειρηνευτική Αποστολή στη Σομαλία (Φεβρουάριος 1993-Μάιος 1994)	2025	15,42

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να προμηθευθούν, κατόπιν συνεννόησης, τις παραπάνω εκδόσεις όλο το έτος –εκτός από τους μήνες Ιανουάριο και Φεβρουάριο– από το ΤΥΕΣ/Β΄ Δνση, Λ. Μεσογείων 227-231, ΣΤΓ 1020 (Στρατόπεδο Παπάγου), τηλ: 210 6552673.

Στο στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό του ΥΕΘΑ, τα συγγράμματα διατίθενται με έκπτωση 50% επί της τιμής, σύμφωνα με το Αριθμ. Φ. 900/489223 Σ. 626, άρθρο 2.